

MARIANO AGUILÓ Y LA «RENAIXENÇA» A TRAVÉS DE UN EPISTOLARIO

PRESENTACIÓN

En una ocasión en que yo me sentía inclinado a la adquisición de obras de algún valor, un activo librero mallorquín con quien trataba la compra de un libro importante y raro, para mejor decidirme a cerrar el trato y hacer el dispendio de una cantidad respetable, encontró la manera de conseguirlo añadiendo a su oferta la de un epistolario abundante de cartas escrito por D. Mariano Aguiló y Fuster a su íntimo amigo y colega, el poeta Tomás Forteza, mallorquín como él.

El hecho de proceder de tan eminente personalidad en la literatura catalana como D. Mariano Aguiló y la abundancia de sus misivas me hizo suponer, ya que entonces sólo pasé ligeramente la vista por el conjunto, que habría de gustarme repasar y mejor examinar cuidadosamente, si podía, la materia interesante que debía contener tal número de manifestaciones íntimas a persona tan relacionada con él y de ideales coincidentes, como era Tomás Forteza.

Pasó algún tiempo sin que yo dedicase mis ocios, que apenas los tenía, a leer el epistolario y cuando pude hacerlo, años más tarde, descubrí mucho más de lo que había presumido. Tuve entonces la idea de dar a conocer a otras personas buena parte de su contenido. Éste ha sido el motivo de que haya buscado tiempo para ejecutar este propósito y ofrecer a los aficionados al estudio de la literatura del renacimiento catalán, no una selección, sino la casi totalidad de tal colección de cartas.

La principal impresión que produce su lectura es que a Mariano Aguiló puede definírsele como «un home de cor», según decimos en catalán. Se manifiesta primordialmente en él un elevado espíritu de cordial amistad, caluroso entusiasmo por la institución de los Juegos Florales, cosa que las actuales generaciones quizá no puedan comprender, pero muy justificado en los tiempos de Aguiló, y paciencia y constancia grandes de coleccionista, al recoger material para su Diccionario y las «corrantes, cançonetes» y demás.

Los que no vivieron aquellos tiempos encontrarán en el *Estudio biográfico y crítico* que se leyó en la sala de sesiones del Ayuntamiento de Palma de Mallorca el día 31 de diciembre de 1897, una detallada descripción de la personalidad del maestro y de su obra. La colección de sus poesías en tres tomos, que publicó «Ilustració Catalana» a raíz de su muerte, permite el conocimiento casi completo de ellas.

Fue una de sus preocupaciones la perfección y unificación de la ortografía de la lengua catalana, en favor de la cual trabajaban otros escritores y eruditos a quienes costaba mucho vencer los resabios y terquedades de otros elementos que querían atenerse a sus personales preferencias, a menudo originadas por su inalterable adhesión al hablar de su comarca nativa, que mucho influía en sus maneras de escribir.

Cuatro de estas cartas están escritas en castellano; la primera y las números, 2, 3 y 7. El resto lo está en catalán en su variante de mallorquín. El estilo de todas ellas es simplemente íntimo hasta la más extremada familiaridad, y bastante descuidado pero siempre vivaz y objetivo cuando se trata de mentar puntos que le son especialmente queridos.

Particularmente descuidada es la ortografía: fluctuación constante en la división de vocablos, uso de acentos, distinción entre *a* y *e* átonas y aun grafías de los nombres propios, sólo explicable por la prisa con que se veía obligado a escribir casi siempre, de lo que se queja continuamente. No pocas veces queda en duda la distinción de algunas letras.

Nos hemos atendido a las fechas que se atribuyen a aquellas cartas que no la llevan, admitiendo que debieron tomarse de otros escritos de alguno de los familiares de Aguiló que utilizaron la cortesía de la hoja para escribir unas líneas al mismo destinatario o bien a alguien de la familia, según todavía aparece en muchas de las coleccionadas. Sin embargo, creemos que hay alguna transposición de fechas, y no es absoluta la correlación en que aparecen, cosa que no altera ni quita valor al conjunto.

La copia, lo más exacta posible que permiten el léxico y la grafía empleados, dará al lector estudioso motivo para innumerables comentarios que no nos corresponde ni tan sólo iniciar.

Además de nuestro natural respeto a la redacción y grafía de los textos de aquellos tiempos de evolución del catalán hacia lo que se ha llamado unificación, se encuentra en su carta 105 la recomendación siguiente: «... Els tests feels son els mes estimats per la filologia porque senyalen la fetxa i la localitat...»

En su otra carta, número 176, encarece a su amigo que corrija unos textos que le envía: «... Míret la ortografía puix que voldria seguir la tradicional.» Con ello reconoce que no siempre es él cuidadoso en este aspecto.

Son, en cambio, de excelente estilo y expresión sus prólogos a los libros *Recorts de jovenesa*, *Fochs follets*, *Llibre de la mort* y el conjunto de su obra poética.

Los objetivos de las numerosas y repetidas recomendaciones y preguntas que en estas cartas se hacen, sin concretar mucho cuáles sean, por tratarse de asuntos consabidos entre ambos, tanto si son para impulsar a Forteza en sus estudios y trabajos, como si se trata de información sobre personas o escritos y publicaciones, quedan bastante imprecisos en el texto de las cartas. Ayudará mucho a esclarecer esos conceptos la lectura de la primera parte del prólogo que Antonio M.ª Alcover puso a la edición de la *Gramática de la Lengua Catalana*, por Tomás Forteza Cortés, aparecida en Palma de Mallorca, en 1915. En esa exhaustiva relación de los estudios, trabajos y poesías que había producido Forteza y de las revistas y publicaciones en las que se habían insertado, se detalla con precisión lo que eran *La Dulzaina*, *Revista Balear*, *Museo Balear*, *l'Ignorancia*, la revista *El Ancora* y otras publicaciones.

Se justifica la continua incitación de Mariano Aguiló a su amigo para que sus trabajos se publicasen reunidos, especialmente los estudios filológicos, por la apatía de Forteza, que no llegó a publicar en vida su obra maestra, *la Gramática*, ni la recopilación de sus poesías, que sólo aparecieron en 1902, fallecido ya su autor, en tomo muy correctamente impreso en Palma, prologado por su discípulo y amigo Miguel Costa Llobera.

Del total de cartas del epistolario, algunas no se han reproducido por no contener alusiones a las materias literarias, que hacen interesante esta colección. Es posible que el epistolario no sea completo, pues hay intervalos de tiempo muy prolongados entre unas y otras cartas. De que alguien intervino en repasarlas y suprimir, cortándolas, hojas en las que habría escritos de algún familiar, lo hace suponer el que se dé fecha exacta a alguna en la cual no aparece ésta en la parte conservada.

Sencillamente, pretendemos dar a conocer este epistolario por estimarlo muy interesante, ya que la casualidad lo puso en nuestras manos y ofrecer luego el original al más adecuado Fondo MARIANO AGUILÓ, de nuestra Biblioteca de Cataluña.

He de agradecer a mi respetable amigo Dr. José VIVES, de la Biblioteca Balmes, que, en vista de mi indecisión para proceder

a la publicación de este conjunto, una vez lo hubo conocido, se brindase a ocuparse de disponerla, y es evidente que con su experiencia y conocimientos ha dado a esta edición mucho mayor realce.

J. A. G.

Barcelona, 1966.

Nota de la Redacción. — Nos atenemos a la copia tan exacta como posible al texto del epistolario. Las escasísimas alteraciones para corregir erratas del original o suplir letras las señalamos entre [ ]. Con objeto de ganar espacio, se suprimen frecuentemente algunos párrafos de asunto puramente familiar y particularmente las frases protocolarias de salutación y de expresiones de afecto del comienzo y fin de las cartas, que ya pueden adivinarse en las no pocas que se publican íntegras. Otras muy leves posibles alteraciones en los signos de acentuación y puntuación, debidas a no haber querido multiplicar las correcciones de pruebas de cosas tan insignificantes, dada la constante irregularidad de su uso en el epistolario.

Según normas corrientemente admitidas, se han resuelto generalmente las abreviaturas, exagerada o caprichosamente utilizadas por Aguiló, como: *q* (con tilde superpuesto) = *que*; *p.^o* = *pero*; *Bibl.^a* = *Biblioteca*; *Cat.^a* = *Catalunya* o *Catalana*; *Mes.* = *Memòries*, etc., etc. Particularmente en los nombres propios personales y topográficos: *M.* = *Muntaner*, *P.* = *Picó*, *T.⁴* = *Taronjé*, etc., puede crear dificultades de interpretación el sólo uso de la sigla inicial, por esto no se han resuelto siempre. La firma de las cartas va escrita por lo regular: *Mo.* = *Mariano*.

Con todo en el índice u Onomástica de la «Renaixença» que damos al final, hemos procurado identificar la mayoría de los nombres propios abreviados o expresados con poca precisión: una sigla, el solo prenombre (Geroni, Lluís), un solo apellido de variada grafía (Ferrer, Farré) cuando son varias las personas que lo tienen, etc. No estamos seguros de haber adivinado siempre la verdadera referencia.

En dicho índice no figuran naturalmente el autor ni el destinatario de las cartas, por ser siempre los mismos. Tampoco el de sus familiares: Plácido (Plácit), hermano de M. Aguiló, Francesc, hermano de T. Forteza, recordados explícita o implícitamente muy a menudo.

Una nota biográfica suficientemente documentada sobre gran parte de las personalidades del índice se encontrará en la *Enciclopèdia de la Llengua catalana* (Barcelona, 1932).

1

B (Barcelona), 6 Setre. del 67

Mi querido Tomás:

Esperaba tu título para escribirte, y olvidaba que los títulos vienen rezagados y tardíos. No te apures, porque esto es un mal general en todas las carreras.

Para evitar los perjuicios que esta tardanza te irroga he escrito a Guillermo Forteza para que vaya al Ministerio y reclame tu título. Escríbele tú también y no dudo que logrará tu deseo. Si Herreros estuviese en Palma es probable que aceptase las matrículas de los alumnos que quieran cursar contigo. Esto no puede ser más que cuestión de algunos días. El Rector está enfermo y Llorens ausente. El Secretario a quien he consultado, como hombre de reglamento cree que no debes aceptar discípulo alguno hasta que tengas el título.

Guillermo vive calle de la Reyna, n.º 9, piso pral. Plácido, tan atareado como siempre, te saluda y promete escribirte a la primera ocasión.

Te doy el más cordial parabién por el grado que acabas de recibir en tu carrera paterna! o patriarcal. Saluda a tus padres y a tu esposa, y manda a tu amigo que te abraza, MARIANO.

2

1867?

Queridísimo Tomás: Tuve una viva satisfacción al recibir tu carta preñada de versos. ¡Bravo, bravo!, *aviat te veurem d'alt la muntanya; pit, y fora!* Aprovecha los ratos de ocio que tengas para cultivar con afán y cariño nuestra lengua materna. Ella te pagará con usura los trabajos que al principio te ha de dar.

El corregir de cerca es difícilísimo, y casi imposible de lejos. Yo me confieso el peor corrector del mundo para lo propio y para lo ajeno, y en esto estriba principalmente mi pereza de publicar.

Guardo en cartera la *Sequedat* y les *Dues Agonies* y dentro de algún tiempo serás tú el mejor corrector. Supongo que las has enseñado a tu tocayo Aguiló; enseñáselas si no lo has hecho. Pon en el álbum la que destinás a Pons, después de haber uniformado la ortografía y ver si puedes quitar alguna palabra repetida. Me ha gustado. Tomás te ayudará a corregir algún verso duro.

¿Has leído el *Joglar*, de Rosselló? La conquista de Mallorca, por

Quadrado, y alguna otra crónica que puedas ver te harán conocer la fisonomía antigua de nuestra lengua y te serán de gran provecho. Las Baladas de Tomás, sé de fijo que las conoces. Algún día que puedas subir a la Biblioteca Muntaner te iniciaré en lo mucho escrito en catalán que allí se conserva. Me alegro mucho de que asistas al Ateneo. Si publican la poesía de Blanch, resérvame, si te es fácil, un ejemplar.

Te agradezco mucho que me reserves los *goigs* que vengan a tus manos. Si vas a *Santa María* recógeme algunos que venden en la Iglesia.

Deseoso del alivio de tu buena madre saludo a tu familia y te manda un abrazo tu amigo, MARIANO.

3

10-IV-1868?

Mi estimado Tomás: Tu desgracia me impide hablarte de otra cosa. Necesitas mucho valor para mitigar el amargo sentimiento que forzosamente debe dominarte. Tu fe, el amor de familia y la necesidad del trabajo te darán fuerzas para resignarte y dejar que el tiempo cicatrice poco a poco la herida. Con un hijo tuyo en el cielo tu imaginación tendrá necesidad de remontarse, cuando sientas la necesidad de subir con el pensamiento a darle un beso. Suelta la fantasía que la poesía es una cariñosa amiga del que llora.

Adiós, querido, saluda a tu familia y manda a tu amigo, MARIANO.

4

Barña. 6 de Novembre del 68

... Estich contentissim dels teus progressos en la nostra estimada llengua. Escriu força, escriu molt, ja vindrà després la sahó de correjir. Enviem, si vols, les poessies que se hajen de publicar en Barña y si acceptes la meua ortografia en la matexa aniran. No judiquis d'ella per aquexes ralles que escrich el mitx del amohino de la Biblioteca.

Perque no't matricules al 1.er any de la Facultat de Filosofia y Lletres? Podrias cursar des de Palma y vendries a eczaminarte a fi de curs. A Palma se que tracten de estendre els estudis de l'Institut. Informat y no perdis aquest any. En Pons te pot aconsellar.

Suscriume a tot lo escrit en mallorqui que se publich y compram les fulles *sueitas* que en dita llengua se hagen publicades. En Lluís ó en torná de fora mon Pare te satisfará l'import.

Adeu, y perdona ma pressa. Saluda coralment á tota la familia y disposa de ton amich. — MARIANO.

5

7-V-1869?

Estimat Tomás: Deu te pach la forta alegría que'm donares al sentir proclamar lo teu nom en la lluidissima festa de Diumenge passat. Pren coratge y endevant

En Francesch Capellá m'ha *robat* ab les seues *manies* el temps que te anava á dedicar á tu. Estic verdaderament marejat. Sense que aquesta valga per contestació á la teua carta expansiva y entusiasta; te dona una aferrada pel coll lo teu amich y parent. — MARIANO.

Dona de ma part la mes coral enhorabona a ton pare, á t'esposa y germans.

6

Barña 28 mayg 1869

Estimat meu: ja veix que no hi ha remey, per enrahonar ab tu ó jo he d'anar á Palma ó tu has de tornar per aqui. En agafar la p'loma per tú me ve un destorb y el que tinch ara es ben gros y ben inesperat.

Una altra fatalitat encara hi ha, que no te havia volgut confessar. Jo acostum a *traspalelar* les cartes pero may á perdeles. Al cap de un quart de haver rebut la teua primera carta y poesia premiada les volia mostrar a un amich, y posi ma a la butxaca y l'aucell havia fugit. La he cercada moltes vegades, mes sempre inutilment: es una estranyesa y m'ha preocupat. T'ha llegit en Lluís Pons la poesia que enviá en els Jochs Florals titulada «Lo Fogó dels Juehus»? . . . — MARIANO.

De qui era l'article del darrer n.º de la Dolzayna que parla del renaixement de la llengua Catalana?

7

Barcelona, 9-VII-1869?

. . . En una de las primeras cuartetas de la traducción que mandaste para el Gay Saber encontré, si mal no recuerdo, la palabra *mestos*, que no sé de dónde ha salido y que me atreví a sustituir por otra al momento de cerrar la carta para que Plácido cuidara de entregarla. Si sabes la procedencia de dicha voz indícamelo, que mi diccionario te lo agradecerá.

Aunque con mucha calma, que el tiempo que atravesamos es poco a propósito, voy imprimiendo nuevos pliegos del *Tirant lo Blanch*. Te encargo que des mi cordial enhorabuena a Gerónimo Forteza, por la poesía inclusa en el cuaderno arriba citado. Axó me agrada que se vaja espessint l'esbart de poetes de *sa terreta* que ab tant de bon afecte hem cantat . . .

8

15 F'br. (1869)?

No puch per mes que saludarte, me dol no tenir temps per escriure't llargament. Un altre dia será. Vatax entregá tes poesies, y les dues me agradaren prou: no se si accepterás les correccions que hi vatax fer. Pot ser que sia massa el meu atraviment puix vatax suprimir la darrera estrofa de la poesia á l'estatua de la Reyna . . .

En Collell es de Vich, ahont hi ha un *esbart* que simpatisa molt en sos poetes mallorquins. Jam diras que te assemblen les que tenviy de aquest autor molt jove que ara viu a casa.

9

11-III-1870?

Te havia de escriure llarch, y no puch ni llarch ni curt. Estich molt content de que te hakis recordat dels Jochs. Deu t'hi do ventura quem será una grossa alegria. Voldria que te mare millorás tot lo possible y que tu cresques en coratge per fer cara a les tribulacions de la vida. Cuydet sens esser maniatich...

Gracies pel *Joanot Colom*, un altre dia en parlarem.

[P. D. de Mossen Jaume Collell]: De cor lo saluda y li desitja nous premis en los Jochs Florals. Son bon amich. — JAUME COLLELL.

10

Baña, 2 de Abril del 70

Totes les composicions que m'haveu enviat estan en poder del consistori del set mantenedors, que no's torbaran a publicar la llista de tot lo rebut. Lo millor que ara pots fer es no recordarte dels Jocs Florals y esperar *s'esclafit*. Aquest any no hi ha que prende peu en els mantenedors fins que venga en Lluís Pons, que supos tendrá mónita per lograr fer lo que be y just li aparega. Enguany no hi haura tanta feyna com los altres, puig que hi ha un centenar menos de poesies.

L'ombra d'en Muntaner está escrita ab escalf. Me recordá una de les mes notables del Joglar de Mallorca que vull tornar a llegir. Acaba de entrar un dinamarqués que ve a estudiar el catalá. Ja he perdut lo fil del quet volia dir...

Si per algun *marxando* de Pollença poguesses sebre alguna cosa den Picó y Campamar to estimaria molt. Me sab greu que aquest jove se eclipsi. Ningú sab res dell.

[P. D. de Mossen Collell]

Ja que mon bon amich D. Mariano me fal'favor de dexarme posar quatre rallas, las aprofitaré per acompanyarlo en lo sentiment de la mort de la seua bona mare, á qui Deu tindrà en gloria. Gracias per lo bon desitj de que enguany pugui cullir alguna floreta y me repetesch son amich y S. S. — JAUME COLLELL.

11

27 Maig 1870

No't parl de salut per no aumentar les teues aprensions. Lo cansanci de la teua pesada feyna es l'única malaltia grave que tens. Vina a des-cansar a casa: conech el benefici de respirar bon ayre caldejat pel sol. El costipat que men vatx dur de Mallorca es el derrer que he tengut: a viure dins Barcelona aquesta temporada haguera arribat a les tres

pedretes sino m'hagues costat la vida. Vineten y prepararem alguna excursió quant estigas cansat del *ensanche* de Barcelona; arribarem á Montserrat ahon va anar pel Març en Collell y en torná curat d'una fortíssima o perillosa malaltia y ab una tirada de versos que li han valgut el primer premi: Vineten y lo anirem a veure a Vich per despres guaytar les cimes nevades dels meus estimats Pirineus. Arreglet per poder dexar una *llarga* mesada la teua escola y la teua familia y vina ab mitja dotzena de camises &c y *res pus*. Tu'n rebrás un benefici yl me faras a la vegada. Recordet que jo t'estim de bon de veres.

Per llavors aplás contestarte a una pila de coses que no caben en cartes, en no esser que tegan mes temps y manco avorrimet que jo a la ploma. Crech quen P. digué la veritat a tos amichs, sols que estich segur que creya que no eres tu l'autor de *l'Ombra den Muntaner*... que ara diu que creix en la seua opinió. No som *picadís* y men han de fer de *crispes* per treure l'afecte que una vegada he posat en gent qui te ánima. Saluda com te venga be a nen Rossello an en Muntaner, en Maura Farrá y Tarongí. Si Deu ho vol los escriure.

12-13

5 Agost del 70

Fa trenta y tantes hores que arribá en Guillem y ni ell ni jo hem sortit de casa. De com arribá a com se troba hi ha cent per cent de diferencia. Necessita per ara una tutela perennes com els malalts...

Adeu, escriume llarch per correu vinent.—Nin Maura nin Picó m'han escrit. Voldria sebre si se perdé una carta que vatx escriure a en Picó fa uns dos mesos...

14

Barña, 3 de Mars del 71

La cara'm cau de vergonya com pens en lo silenci que les circumstancies me fan guardar ab tu. No he guanyat gens de temps en l'anar a viure al *ensanche*, mes be n'he perdut. Los coneguts y desconeguts m'hi saben, y entre el temps llarguissim quel catarro m'ha fet perdre, el que se men va sense sebre com y el quem dexo robar, no'm queda fora de les feynes mes apremiants a la Biblioteca mes quel cansament y neguit de veure com futx la vida sense dexar prou rastre y sense acabar may la tasca.

Estich tan endeutat de cartes que poch sem falta per esser un ban-carroter. No tenc a la vista ni les teues, ni tes poesies. Aquestes ultimes volia torna a llegir per dirten qualque cosa. De *la Verge de la Soledat* ne conservo una poetica recordança mes individual que de les altres, no se si es un poch perque va esser la darrera que vatx rebre, o si es com crech perque hi ha mes sentiment y mes armonia. Crech quen poca correcció pot esser una poesia bastant bona (pel meu pobre gust,

s'enten). La de Sant *Segimon* de Monseny, tu la podras corregir y sangrar quant venguis, que si Deu ho vol anirem a Monseny y te donaré algun dato popular de la vida del Sant.

Pot esser que en tornarla a llegir mes despay me desdiga. Les teues poesies guanyen com mes se llegexen. Ab lo llenguatge me sembla que progresses visiblement. L'imitar l'antich llenguatge necessita un art, una paciència y una inmensa lectura per no caure en el *pastitxo*. Purificar, triar y ennoblir lo llenguatge corrent ab l'eczemple del bon temps de la literatura y en la llum que el llatí et dona me sembla mes lo teu camí y el que tots deurien seguir. St. *Segimon* me agradá mes quel Comte d'Ampuries, tal vegada per axo mateix. Me sabia molt greu no escriuret, pero ara casi men sab haverte escrit de aquesta manera vaga. En les converses supliem. No't cansis de enviar poesies en els Jochs Florals, fesne copiar per lletres desconegudes, en aquesta *rifa* s'hi han de posar bon nombre de bitllets, encara que s'hi tornin a enviar les matexes.

En la *Renexensa* que supos que deveu veure ha sortit lo cartell dels premis de Mallorca. Vatax fullejar una estona com dinava el vestro calendari hi vatax trobari alguna rialla que fa molt temps que no havia fet. Lo llegire ab gust. Ahir va sortir el den Briz que encara no he pogut obrir. — Supos quen Maura, en Ferrá, en Tarongí, &&, enviaran poesies a la festa. Estimulels a que ho fassen y saludals de ma part fentme'l favor de escaxar aquesta carta que te escrich verdaderament malalt. Adeu, te saluda y abraça ton malhumorat amich.

15

17 de Mars 1871

Tot te sie enhorabona pel nou angelet que ha arribat a ca-teua. Saluda afectuosament a sa mare. El meu costipat está a punt d'anarsen, axi fes l'anada del fum!

Per una part me sab molt greu que no envies el teu *Sant Segimon* als Jochs. Tot seria es mal perden una copia, puix en venir si era premiada la podries corregir ab mes gust y ab mes consell. No voldria que cap carta meua servis per refredarte, cerch tot lo contrari, encara que en tu me torni fiscal de tes poesies.

Digues a en Geroni que n'enviy moltes, que per ara crech que son molt poques les rebudes en el consistori. Volia escriure a en Rosselló, pero es massa tart y no he tengut una estona meua en tot lo Sant dia . . .

16

24 Mars de 1871

En Placit creya ja estar bo y se ha hagut de ficar altra vegada al llit, ahont tendrá que passar alguns dies encara que tot vaja lo millor possible.

Les teues tres poesies estan entregades. No ni ha mes que 123. Deu

les do bona sort. Vatx rebre una carta den Maura deliciosa. Llástima que se escusi de enviar poesies. Si conegués la seua allota la posaria per empenyo perque nol dexás emperesir. Si est any no posa cap bitllet a la Rifa dels Jochs Florals, l'any vinent hi tindrà mes dificultat y mes repugnancia; y si los triunfos del certamen li son personalment indifferents, la institució no podrá menos de ressentirse greument de aquest oblit.

Moltes merces per folletet mallorquí quem trameteres. ¿Sabs de qui es escrit? Se veu quels glosadors comensen a canviar de patrons. ¿En Tomas Aguiló no ha publicat el calendari que acostuma? Aprofitau tots les ultimes hores de aquest jubileu dels Jochs. Cop de copiar y enviar. Me agrada molt el vostre premi. Allá veurem quil semporta. Vuy dos persones m'han citat encara la teua obra mestre l'Ombra den Muntaner. Ara veurem quina sera enguany la venturosa...

Fa molt temps que no me est dit si en Nicolau pinta molt. Digali que treball força...

17

Barña, 27 Abril 1871

Estimadíssim Tomas: «No's pot dir blat fins ques dins del sach y encara ben lligat», ques l'adagi del pagesos catalans, que no convé oblidar. Quant un te el cap blanch no creu molt lo que desitja molt fins que ho posseex; ab axó me propós tirar una mica de cendra a la flema entusiasta de Placit. Jo volia nomes que te hagues compromés a venir pel vapor seguent, ab la seguretat que de teulades en avall no te arrepeniràs del teu viatge. Vendrás, y tan confiat n'estich que t[']a]niré a esperar al moll.

El premi d'exa Diputacio va sens accessit, segons m'han dit, y axo farà que quedaran arraconades poesies que farien lluir el tom dels Jochs de anguany. Jo no he vist mes que de pressa y demunt les tres composicions a la *medalla* vostra, y te un accessit la *Llonja*, y'm vatx creure endevinar l'autor. Donali la enhorabona de part meua. Les noticies que se donen abans de firmar la resolucio que va als periodichs, sempre'm semblen perilloses; per axó voldria que la noticia del teu premi o premis no se esbombás fins a tenir tota la seguredat.

De totes maneres te enviay mes de mitja abrassada y mes de mitja enhorabona esperant completaro tot dimecres vinent si a Deu plau...

ENCARRECHS: Pregunta a D. Josep M. Quadrado si te un llibre que remetrem y si'l te dona posay un cuydado especial y privilegiat. Ves si en Rosselló te acompaña y digali si ha trobat y si't pot proporcionar per poch temps el dos vols de la obra de quen Placido li parlá que necessit encara que no sia mes que per una hora. Les cansonetes que en Geroni Forteza me ha enviat m'han fet mirar el replech quen tenia y es tal que me he posat a preparar la publicacio de ellas, es dir de les principals per comensar en lo 1.er numero de la proxima Revista. D. Ge-

roni Rosselló en tenia també unes quantes que posa a la meua disposició, digali que si no te dificultat y les me vol dexar per el temps que tu estaras aquí me fara gran mercé, puix que not petites variants que donen o treuen la gracia en aquestes petites composicions . . .

18

Barña, 14 Juliol del 71

Ja's coneix quel purgatori de l'escola te fa esser com les *bendites animes*, que, segons diuen els baciners, sempre paguen cent per hu! Sabs que estich de content de ta remesa de cansonetes mallorquines! Ara hi tench verdadera passió, y no pararé que no tenga arreglat el tom, que voldria que no fos petit; havent'hi com hi ha en exa terra tants de materials. L'ordonament dels refrans y adagis te algunas analogies ab l'*arreglo* de les *currandes* y sembla que mi ajuda. En Monserrat y jo tenim tasca per tot l'estiu. Vuy hem acabat la primera classificació dels refrans, en que tu també hi prengueres part. Veam quant imprimiré!

Aquestes coleccions de tota la vida que semblen inmensas, com se veuen pel bulto, no son lo que parexen quant un classifica y ordena. Sempre hi ha capitols y seccions que magrejen y desperten, ara mes que may, una *fam* de que men don vergonya. Ara me fan falta les visites que he escassejat a Mallorca que haure de substituir ab la ajuda dels amichs. Esta vist que jo tench esser la teua *pesadilla*! No desprecia, ni molt menos, les cansonetes mes llargues dels glosadors, y tench lloch per elles; ab axó, quant se present bona ocasió ja me enviarás las que tens replegades; no vuy que sia pel correu.

En Collell va rebre aquí sa teua carta. Va estar a Barcelona un parey de dies, y no vaxt tenir mes temps que de llegirli unes quantes dotzenes de les nostres *currandes* (llástima que no tenguem nom mallorquí especial per aquestes composicions) y se tornava loco d'entusiasme.

Te dech advertir que fas contes de aprofitar la flor de la farina y el sego. A tota toya hi entren herbes y floreues de que per si soles no'n feyen cas. L'art está en la collocacio y agrupament; ab axó aprofita tot lo quiet venga a la ma o a la oreya, que per ara no fas porguerues. Tot just ne dech tenir unes dos mil entre bones y dolentes y el volum no pot baxar de 2500 á 3000. — Es possible que les que publicaren a la Dolzayna despertassen el disitx de replegarne a qualcu. Si'n sabs cap niu veges com se pot treure. Te sembla imprudent que escrigui a en Ferrá? En general pos els articles a la catalana, axi se gosaran molt mes aquí, sense que perdin res de sa especial fesomia mallorquina. Si te repugna o creus que repugni ja m'ho dirás.

En Placit ha comensat l'afegitó annual de papeletes del diccionari, y creix com una carabassera, molt mes de lo que esperava y no esperava poch. Gracies pels mots que me envies. No tenia *manquerir*, sino

pancarir, en el mateix sentit y com a paraula recollida a Mallorca. CercioRET de quina de les dues es la radical mes en us o mes etimologica.

Vuy sen va en Lluís Pons, a qui no he vist mes que una estoneta a una casa esterna. Mos hem cercat y no mos hem trobat y axó que jo volia fer una xarrada llarga ab ell per parlarli de la Revista. El llibreter Muntaner es el que está en descubert ab n'Alvaro Verdaguer pels llibres del premi de la Diputació. Mira si directa o indirectament li fas anar mes de pressa al pago dest deutet. Si te es gens difícil nou fasses. Quant vejes a en Rosselló saludal coralment. Jo voldria escriure unes quantes cartes, pero no sera per aquest correu. Ja'n semble que he fet un momo per omplir aquestes plenetes.

Voldria que sa teua Tereseta estas restablerta y que l'estiu li provas mes. No't convenen els banys de mar? Estodia les teues incomoditats que axo es el camí per vencerles si es fa ab animo seré y tranquil. Les atlotes Miró estaren contentíssimes de ta hermosa carta y me digueren una pila de coses que ja no caben aquí, pero que tu les endevines...

P. D. A la Renexensa de demá sortirá la poesia den Geroni Forteza. En Monserrat me havia de dur les proves y no u ha fet. No escrich a en Geroni perque'm va dir que anava a fora. Escriume quant torni y contestaré una carta que tench seua. Voldria que fes bon replech de cansonetes.

He catequisat a en Saletes y m'ha promes cercar *currandes*. Recordaley de tant en tant que ell pot tenir bones proporcions. Junt ab les quen remeteres ne vatx rebre unes quantes escrites pel teu dexeble y nebot meu n'Estanislau Aguiló. Una de les criades que tenen, na Francinayna, es una casi notabilitat en el género; no vatx poder esvahir les que sabia, y esper que n'Estanislau les hi anira esgotant.

Si no fos tant tart escriuria a la meua *Dida*, quem degué *enconar* ab cansons y a qui dech, de segur una part de la cobejança que aquest genero de poesia me desperta desde la meua infantesa. Era, com vivia á casa, un verdader prodigi de memoria, ab la darrera paraula que sentia comensava una canso y de aquella una altra, fins que acabava sa feyna. Es *mestra* de la Misericordia fa una trentena d'anys, viu en casa a part y te una fia y una neta que tambe han de esser cansoneres. Ella sab d'escriure y l'altra diassa me escrigué una llarga carta. ¿Vols que te envi y la contestacio y tu ley durás un diumenge quiet venga be? Es dona com pots pensar molt campetxana y molt popular, es un verdader *tipo* dels que descriu en Ferrá. Seria cosa de que tu l'iniciasses ab lo meu desitx citantli les de la Dulzayna o les que te ocorreguessen y llavors dexarli papeletes perque ella les anás omplint. Les tres estan agraides per uns «regalets» que les vatx enviar cuant na Trina va anar a Palma, poch antes de tu venir, y se cert que te rebran tan be com saben. Si penses que axo te ha de amoinar me escrius ab tota franquesa.

No tens cap company de la Normal pels llogarets de poca feyna que fos capas, per interes, de secundar el meu desitx? Axó es com el pescar. S'ha de tirar l'am moltes vegades per acertarne una. Es possible quels assaonadors tengan algun cant mes en us y que en Gabriel los haja sentit. De aquestes indicacions meues fesne l'us que la prudencia y la oportunitat te aconsellin. Tu sabs la *desnudés* del meu modo de parlar y d'escriure. El vell Prohens men digue algunes de glosadors y altres de seues, fa molts anys, y jo ni diguí algunes de sentiment que ell copiá. No se si el fill conserva la colleccioneta de aquestes gloses o si la dona a en Geroni Rosselló. Aquest sab l'antiguetat del meu replech y de la meua afició y supos que no estranyará que la vulga enrodonir per publicarla, a fi de passar de lo manco a lo mes en la publicació. Prest li escriuré...

19

Ba., 21 Jul. 71

Pren ab paciencia les flaqueses del teu germa prohisme y ara la meua *flaca* son les cansons. Tench por quels comtes que feya en l'altra carta no sien exagerats. Posades en papeletes aislades les cansons que tench fins ara copiades no s'alsen mes que un pam de terra y les quen falten a copiar no crech que arribin a la mitat ab axo no't puch perdonar l'interes que tens en lo replech que feim.

Te enviy la carta per la meua dida. Na Marieta Aguiló te dirá clarament allá ahont viu que se que es entre l'hospital y la Misericordia. Se quen Saletas no ha olvidat el meu encarrech. En les oracions de anar al llit que diuen o deyen antigament hi ha cobles aprofitables per la poesia. A la dida digali que tambe'n vuy de religioses. Quant te veges impreses les que tench, ja estich cert que men daras les gracies. N'esper una remesa de la esposa den Quadrado que men digué unes quantes molt delicioses. No escampis la noticia entre la gent de lletres, sino entre les persones populars de bona memoria.

Volia escriure a en Pico que estes a bon punt per fer el replech, pero es massa tart. En Monserrat ha hagut de marxa á Camprodon y nol vore fins passat l'estiu. No per axo olvidis S. Segimon. Si les imperitincies que te encarrech te venen mal ja te torn a dir que mo escriguis ab tota franquesa...

Ha tornat en Geroni Forteza?

20

Barña, 11 d'Agost del 71

Divendres passat t'escrivia y no'n dexaren acabar la carta que ara no trob. Com hi ha un poch de crueldat en escriuret casi estigui content de quem destobassen perque avi te vatx dexar una semmana mes de descans. L'Ygnacia ha enviat y rebut caxons pel Mallorca sens que jo n'hage sebut res, per escriuret y per enviar colca cosa a n'Estanis-

lauet per que segueisca imperterrit copiant les cançons de ne Francinayna, que n'es una mina.

Escrigui a en Picó, veurem com respon. Vuy tench ganés d'escriure a en Muntaner y á en Geroni Forteza. Den Pep Lluís y den Saletes ja't cuydaras d'animarlos, ¿has vist lo que han replegat? Per mica de proporció que tengues enviám per conducte segur lo replegat, que ara que tench la memoria fresca es mes fácil la distribució y el trobar els duplicats, que per força van aumentant pero no prou per indicarme que es hora de dar-me per satisfet. Digas-me qualque cosa de la meua dida. Si'n Placido no se hagues d'examinar l'enviaria a Mall^a per esta-riarte una feyna que per força t'ha de amohinar.

Me vatax olvidar de dirte que al co'ocar les paraules que m'enviases vegí la que no compregueres den Gasp^r Calaf, y per mi es equivocació den Bover: en lloch de *prech* per *recena* ha de dir *preñch*, puix *recenes* es una forma usada per a'lguns escritors en lloch de *rehenes*. Ja'm diras sit sembla evident. Es probable quel *prēch* tengues esborrada la tilde que senyala *n*.

Dona fortes memories a en Francesch, que be merexeria una llarga carta y qualque cosa mes. Te incloch quatre retxes pen Geroni, si no es a Palma fes-me el favor de remetrelshi. Has pres banys de mar? L'estiu t'ha descarregat el pit? Per molt interes que mostr per les cançons ne te infinit mes per la teua salut ton amich que te abraça. — MARIANO.

21

Barña, 25 d'Agost de 1871

El vostro regalo de cançons o gloses en la remesa darrera ha fet tro; y en el llibre fahedor, y per de promte en la meua ánima, hi romandrà estampada per a sempre. Apesar de la meua práctica en semblants replechs, jo'm mirava el vostro, y el tocava, y nou creya. De llevar ença hi he treballat llargues estones y no'n tench mes que dues terceres parts de vistes y classificades. L'ordonament d'esta collecció vol molt jugari y dependrey temps. Les cançons llargues, codolades &c les posi a part y encara no les ha tocat el torn per veureles. Que estich contentíssim y agraídhíssim ja u pots suposar, no cal escriureu.

El meu primer replech queda ja aufegat pel vostro. Se tota la molestia que vos he causat, y a tu especialment, y vetx els teus delicats esforços per no fer-la conexedora. Men aconsola una mica creure que aquest *cursillo* de *retorica* popular queus he obligat a veure nous farà cap mal, tant a tu com a en Geroni. Aquests *payos* de glosadors ensenyen una pila de coses a gramatichs, dictionaristes y poetes. Jo sempre los he estimat com a mos primers y principals mestres.

No se si feys mal en no darvos per satisfets y en manifestar que la mina dona encara. Axo es fer royar algua davant d'un hidropich. Els duplicats o multiplicats son molts, colca glosa te una dotzena de papeletes iguals afegides darrera pero encara son moltíssimes les que arri-

ben noves y vergens d'aques tmosquer poetich que cubreix l'isla.

Comprench, pero'm sab greu, l'escasses que n'hi ha d'historiques. Si'n poguessem trobar qualcuna de Mestre Colom, de la mort den Berga &c seria una gran *trouvalla!* No crech tenirne cap de la *anada a St. Bernat*, de la cova d'Artá, y molt repoques de les *preocupacions* especials de Mallorca que me agradaria conexer, si no publicar. *Cataliners* y pescadors per força n'han de tenir mes de les que se &c &c. Les tres d'Ivissa me foren del tot noves y desitx sebrer si sen troben mes. Recordes qui te les digue? Les repetides fan mes servey de lo ques creu y per axo les conservo, tant mes que la obscuritat de algunes vos ha obligat a fer modificacions, com abans jo feya y despres he vist que millors versions podien escusar ma feyna.

Com has convertit en Ferrá? No me espanten les cançons *maleytes*, que deuen abundar, quant ten han passades per la ploma algunes disfressades, que les he posades immediatament a la presó. No tengues por que publiqui lletjures. La teua poesia molt saborosa prova que en el *cursillo* que mes amunt deya has sortit *sobresaliente*. Cuydado en emplear contra mi la habilitat que tens en imitar los generos que't proposes. Ten tench qualcuna a la corentena, v. g. una que acaba «dexem que te fassa mil y mil *petons*», crech que es a una carta. Estich conforme en lo dels articles. En comensar a imprimir te enviaré una prova per posarnos completament d'acort.

Pena! per a mi no's pena &c la primera vegada que la vatx veure la posí entre les accetiques &c, ara no vetx clara sa colocacio. Es d'amor? Quant te venga be escriume com has trobat el caudal que m'has enviat, de quins llochs son les que te n'han dites; y les observacions y generalitats ques fan sobra la marxa no dexen de esser utiles. No temis cansarme en notes, com dius.

Se acosta el moment de dir *prou* y de posarme definitivament al arregl'o de cada una de les seccions. En Picó mente també de arreplegades, li escriuré que les te enviay a tu, si no ha trobat passatge directe. Te torn per conducte den Tomasset les gloses del setgle passat que me enviases. En Tries les va estampar l'any 1846. El Ms. diu que va esser copiat en dit any, pero no u fou del impres perque hi he trobat algunes variants en lo poch que he comparat.

En Pep Piña, daurador, cunyat den Pep Fran.^{co} tenia quant jo era infant un llibre abultat de gloses que crech que eren del segle 18; informat si'l conserva y sis possible veurel. Ni ha llargues codolades &c. Les que m'heu enviades, unides ab lo que ja tenia me obligaran a ferne una ria y veure de aquest farrage lo ques pot salvar. Algunes de les gloses volenderes que replegam son estrofes de poemes llarchs.

Enviy tambe les *decimes sobre el matrimoni* quem dexá na Juayna que está a can Aguiló de Montesion. He tengut paciencia per copiarles y corretgirles un poch en vista de unes quantes quen havia recullides, fa molts anys, de viva veu. Sa forma de plet ab sa sentencia

final es una tradició a Provença y en catala ni ha exemples molt antichs. Si pots sebrer qui les feu, de quina vila provenen, si sen troben moltes copies &c, ja m'ho diras, puix fas comte de publicar les mes decents, axi com les he esmenades.

No m'he atrevit a demanar a en Verdaguer si estava satisfet el deute dels llibres del premi de la Diputació de Palma? Si no't sab greu demaneu a en Muntaner el llibrater. || Ja fa mes de 15 dies que tinch recomanat un jove alamaný distinguit que ha vengut per estudiar el reynat, cronica &c. del Rey D. Jaume el nostre conquistador. Desitja tenir la *Historia de la conquista de Mallorca*, . . . per D. J. M. Quadrado. Dirigeix en Tomasset per comprarla, y tota vegada quen Geroni diu que te passatge segur per remetre ses gloses, veges si y pot encabir el llibre.

Ab aquestes plomes de ferro la ma se'm cansa d'escriure y tu estaras cansadissin de llegir. Dona una aferrada pes coll a en Francesch que en tant de coratge t'ha ajudat a portar la creu de les meues gloses. Saluda a tes dues families y reb l'abrassada de ton amich. — Mo.

P. D. La inauguracio de la esglesia de Junqueres me ha mogut a regirar l'arxiu de dit monestir ab gran ganancia del diccionari. Replech els datos per fer un treball per la proxima Revista, y tench ja mortes moltes hores ab bastant profit. — Com tot se ha fet al vapor a ultima hora acunyaren una medalleta per recordança ten enviý una per Ferra, que com arquitecte li cridarà la atencio lo estrany de aquest edifici.

A Deu y memories. En Collell te comana molt. Se ha adobat un poch. L'esper el mes entrant. Tendra zels en veure ta garrida poesia darrera; ja te escriuré sa impressio. Pensa en enviarme l'escoblejada de's dos glosadors quen haverlo llegit t'ho remetré. No te assustis per farrago. No hi ha res que almanco no don una bona papeleta de diccionari . . .

22

B.^a 1.^r Set.^e del 71

Prou, prou gloses! Ja no vull que tu men repleguis mes! Nou puch voler . . . estás! En aquest portentos replech has mostrar esser un brutot, pero avi y tot te ha de haver costat una barbaritat de temps! Rebí la teua ultima remesa y me esglaya lo molt *nou* que encara arriba, pero es precis refrenar una golosina que pot esser perjudicaria el conjunt y sobre tot perjudica el teu necessari descans. Esper la part que'n Picó me te replegada per tencar la porta a la primera secció, y un cop ordenada entregarla á la estampa. Contestem a les preguntes quet fas en la darrera carta. Diguem les observacions que te han ocorregut al replegar aquexes gloses y de quins medis te has valgut.

Aqui els catalanistes esperen ab certa ansia el tom den Ferrá que la Renaxensa anuncia. Voldria que no empleás la ñ que si li ha escapat en el prospecte. Na Trina me demaná les gloses en full que supos son den

Ferrá, les hi dexí sense veur[e]les immediatament de rebrerles, y no he passat a recollirles. No me has dit tampoch el miracle que has fet per persuadir a en Ferrá, que segons deyes contava imprimirles ell? No tengues misteris per mi, no me amaguis els treballs y sacrificis que has hagut de fer tu y els altres que te han ajudat a recullir.

Del *amb* vulgar mallorquí no'n podriem suprimir en la major part dels casos la *m*? Adeu, estimat meu vatx a banyarme son les 4 y $\frac{1}{2}$ y no puch escriure a en Ferrá. Saludam en Francesch y a tota ta familia y disposa den. — Mo.

23

B. 8 Setembre del 71

Estich rabios de mi mateix per haverme dexat comprometre a corretgir y apadassar una obrassa en catalá per un *teolech de Salamanca*, que fa 20 anys no ha estat a Catalunya. L'autor te molt merit, pero el corrector ha de tenir molta paciència y a mi'n falta temps per tenirne. La vostra abnegació en recullirme gloses me ha ensenyat de fer mes sacrificis per la nostra llengua y tench por de quedar retut com un ase vey.

Estich ben content d'haver conegut un bell brot de la sepa o mata des Maures. Es miçer es un galant *xicot* que diuen per aci. Memories a en Gabriel. Es una viva llastima que deix roveyar les cordes de sa lira o de *guitarro* com ell diu y yo nech.

La missa me obliga a pareixer ingrát a en Geroni Forteza, a qui ja no puch escriure vuy. Donali una aferrada pes coll. Vetx ab alegria que's torna un gran *glosador*, *artístich* popular. Que haurem de fer un apendix per les *gloses* que li ha inspirat na Matilde? Esper que rebras o hauras rebut algunes de les cançons replegadas per en Picó á qui vatx escriure que'n Tomasset seria bon passatge.

Un dels motius d'esperar carta teua era porque me desses el to per escriure a en Ferrá per donarli les gracies. En Maura me va dir que contava publicarme moltes en el proxim *Sarragozano*. Jam diras si's cert. Te molt adelantada l'impressió del seu tom? Ahir a vespre va comparexer en Monserrat y encara no te compromes impressor pes tom dels Jochs Florals. — Voldria sebrer les aficions literaries del teu germá Francesch porque tengues una recordança meua a sa seua llibreria. — Ara que estas llest de *gloses* (gracies a Deu!) vest si trobases una estoneta per escriure 4 retxes a ton amich y germa. — Mo.

24

Barña, 22 Setb. del 71

Vuyt dies fa que rebí la teua darrera remesa, y no poguí noticiarte la rebuda porque el teu amich Bosch vengué a la hora quel vapor sortia. A pesar que havia alguns dies quem trobava bastant mal del ventre y sense poder exir de casa, escriguí aquell dia y tramatí per Valen.^a

una carta a en Geroni Rosselló demanantli poder fullejar les cançons o gloses que te replegades y diguentli quel meu nebot seria bon conducte per dúrmeles. Les repetides noticies de que ell se proposava enviarmelles me feu dar aquest pas, de que esper saber el resultat.

Na Trina sen aná a passar una quinzenada de dies a fora ab una familia amiga lo dia que rebé la teua poesia, encarregantme molt que jo comencés a agrahirtela y prometent escriuret a la primera ocasió. Al cap de dos dies la hagueren de acompanyar vertaderament malalta. Ha tengut una gástrica de que ara comença a convalexer o a estar fora de perill. Me ha encarregat y fet encarregar que t'ho escrigués.

En Picó'm comparegué ab la seua cullita de cançons no molt abundant, pero ahont n'hi ha unes quantes de cap de brot per mi desconegudes. Vatz estar molt content de la teua penúltima carta en que'm fas l'història del teu marvellós replech. Començ a arreglar les *glosades* llargues que m'has anat enviant, y n'hi ha que n'han vengut com l'anell al dit sobre tot las que son fetes en memoria de enamorat o estimada morta que son les primeres de les llargues que cont publicar. Si sabs cap noticia de la manera com so'en cantar exes *cobles de tristor* o *glosades de mort* (que axi vetx que les tenia classificades) ja m'ho escriuras en un paper apart. Informat quant vagis a Sta. Maria que axó no ve a un mes.

Esper en Geroni Forteza que supos no voldra perdre aquexes festes que seran molt notables; tant de bo venguesses a veureles y tots tres donariem la darrera ma a les gloses que tantes *suades* vos costen. Son prop de les quatre y acab de dexar en Collell, que m'ha comparescut a les 9 del mati. Esta manco malalt de lo que pensava. Ha fet una imitació de un poemet del segle 15, tan popular com l'antich *Fra Anselm*, titulat lo *Pelegri* y es cosa molt notable.

Com tench un altre amich t'anyor mes a tu. Altra vegada'm futx el correus sens carta per en Ferrá...

No t'oblidis de la meua dida y comanelem molt ferm. Un altre dia te parlare de les teues poesies. En Monserrat te comana molt. Encara no hi ha estamper pels Jochs.

[nota de Mossen Jaume Collell]:

Molt bon amich: He vingut a veure a D. Mariano, de passada anant a veure la nostra patrona de Montserrat. Aprofit la ocasió que se m'oferia per trameterli mon bon afecte y una coral abressada. Me trob bo de salut (a D. g.) y la mateix desitx per voste y familia. No oblidi de son bon amic. — JAUME COLLELL.

25

29-IX-1871?

Ten haguesses vengut a [v]eure les festes y no hagueres tengut mi-granya. Cuydet y passejet tant quant pugues. Na Trina te comana molt. Segueix be en la convalecencia y me va dir que t'escriuria.

No he vist mes que una estoneta a en Geroni; l'esper un dia a dinar per fer una xarrada. Encara no he sortit de l'obra o *pegiguera* quen fan corregir. Les estones que puch les dedich a jugar ab les gloses y es un vertader treball de mosaich axo de anar a cercar sempre les pedretes que falten...

26

B. 6 Sbre. 71

No estiguis trist. Fe cara al malhumor y a les malatietes que l'originen. Aquests dies de la tardor son aqui molt dolents, si a Mallorca han estat iguals no estrany la teua displicencia.

Na Trina me ha enviat l'inclosa, escrita mes de pressa que la que t'escrich ara; si jo no fos jutge un poch parcial te diria: no trobes que está molt bé? Llástima de xica que brega ab una malaltia que de teulades en avall no curará. El catarro gastrich que ha tengut l'ha dexada debil y ha eczasperat la seua malaltia crónica, per ara sens perill. Fora d'un poch mes flaca la trobaries com la dexares. No'n *digues* res, puix que jo tENCH uns ulls que me engrossexen els perills dels altres.

En Collell torna a veurem al baxar de Monserrat y passarem unes quantes hores be. Te comana molt. Me alecr' del recort de la meua dida. Quant te surti proporcio ja les mes enviaras. En Rosselló no parla ni mota. Ja estich prop dels derres fulls de la obra que he hagut de mitx corregir. No per axo he olvidat les gloses...

27

Barña, 27 d'Octe. del 71

Cont que una part del ennigulat quet tapava el sol quant m'escrigueres se haurá dissipat. Axi sia. TENCH un gros remordiment de no haver consultat, quan tu eres aquí, dos o tres dels principals metges. Les aprensions son per les ánimes débils y porugues, y la teua no hu es, pero tal vegada la t'hi fas o la t'hi fem. Lo que no fèrem pel Maig ¿perqué no hu havem de fer pe! Novembre o pel Desembre? Lo primer es lo primer, y lo primer es fer tot lo ques puga per apadassarse. Que te sembla de fer un cop de cap y venirten? La por de viatjar a l'hivern es una aprensió. May he trobat la mar en mes calma quel darrer viatge que fiu a Mallorca la vigilia de Nadal.

He estat 12 dies sense venir a la Biblioteca, ahont t'escrich, y mes mal estich ara que abans. El meu catarro crónich seria capas de fer perdre la paciencia á Job. May se apleguen fins que se assemblen: aprenguem ensemps, l'art de dur la nostra creu, que moltes voltes feym mes pesada ab la nostra imaginació.

Si fos den Francesch (a qui totdeuna que puga una mica mes li escriuré) faria mes us de la higiene que de certs remeys. Supos que no tasta ni tastará may mes gens de tocino de qualsevulga manera estiga

preparat. A les cuynes de la parentela hi ha molt que adobar, y els metges millors per les malalties cròniques son les cuyneres.

No puch dirte res pus per vuy. Quant no estigas per escriure fes dir a mon cunyat Lluís com te trobes. Si jo pogues com te vendria a cercar! Quant un arriba a desconfiar de recobrar completament la salut llavors es necessari apendre l'art de trampejar la malaltia.

Adeu, estimadíssim, dona una forta abraçada a en Francesch y no vos piqueu de les meues franqueses y *brusquadats*...

28

Barña, 3 de Novembre del 71

Crech que una hora de gimnástica feta ab intelligencia te havia de provar molt. Conech molts vells de bo a 70 anys que hi van diariament. No't perdon *l'empaigament* de arregussar a mos ulls certs vells. La lluyta ab la mala sort es ben noble. Lo que no's bonich es que t'acobardesques y que perdes tes esperances. Despres de la tampesta el sol traspunta, diu un antich adagi catalá.

No se lo que aquest ministeri pot durar, pero jo en ton lloch sollicitaria la p'ça vacant a la Biblioteca o al Arxiu indicant els estudis de la carrera que tens fets, els titols anteriors y los premis literaris, demanant la substitució de la creu per el destino de Ajudant del Cos de Bibliotecaris Arxivers. Aquesta sollicitut la faria entregar a en Balaguer y per mica de esperança que en Reynals, que ara es a Madrit, me donas jo casi't promet anarmen a la Cort a provar les derrereres forces meues en favor teu. Dich casi per allo de qui te el cul llogat &c., y perque tan aviat com haure publicat el 1.^r n.^o de la Biblioteca Catal.^a hi tench anar per força. Fa 30 mesos que no he cobrat un *cuarto* del material consignat a la Biblioteca de S. Joan.

En Geroni Rosselló te bon cor. Jo li diria senzillament la teua posició, á veure que te aconsella y si te ajuda ab les seues recomendacions &c. No't desanimis que axó passarà. Jo me informaré per veure si trob algun amich del Governador per anarhi a parlar y veure si pot fer res per tu. En Reynals es a Madrit per censor a la cathedra de Notariat &c. Ell farà lo que puga per tu. Fassem lo que está en la nostra ma y dexem a Deu fer lo demes. Te recoman la tranquil·litat d'esperit que la religió y la filosofia manen y aconsenyan.

Vatx millor del costipat. La vigilia de Tots Sants feu una gran tempestat y un llamp va entrar en el cuarto ahont jo estava, a ferme passigoyes molt de prop. Tench una gran susceptibilitat per la manera com me tracte el germá prohisme, pero una gran tolerancia per la naturalesa, axi es que ab el cuarto ple de sofre y ab la runa y esquerdes que caygueren per damunt de mi no vatx alterar-me ni aumentar sisquera una pulsació. Deu esser una gran mort pel qui esta en gracia de Deu.

Les Atlotes Miró te comanen molt. Na Trina te una bona temporada. No't dich res de literatura perque es tardíssim; y es una vergonya no

escriure a ton germá Francesch! pero ja no pot esser per vuy. Donali una abrassada. Y den Ferrá? Res, res tampoch per vuy.

29

Barña, 1.^r Desem.^e del 71

Les feynes inesperades se acaramullen; te vull escriure despay y no se trobar una hora bona; voldria esser el teu cirineu y jo duch la meua creu ab el neguit y desconcert que tu sabs, sens per axó dexar de sentir dia per dia el pas de la teua càrrega, quem desespera no sebrer ajeugerar immediatament.

La crissis ministerial ve ma fer aplaçar lo de la sollicitut, pero com no pots perdre en enviarla, fesho com en Rosselló te diga, y quant no tenga éxit per ara, al manco hi haurá en el ministeri nostre, un memorial teu ben recomenat. Te escrich en aquest to per evitar el mal humor quens causa veure enderrocar algun dels castells que la imaginacio construeix ab tanta facilitat. Escrime quant la hajes enviada y la *fecha* que hi posarás.

No't capfiquis de la conversa den P., es un tipo conegut, molt mallorquí, molt usual, salvo el seu talent de que no sempre'n fa el mellor us. Dugueres recomanació seua quant vengueres? En Rub. li haurá escrit lo del s.? Si no es axí no atin com ho haja sabut. Es també possible que'n P. volgues tenir les fites netes dels teus examens.

La teua poesia ja es a Lleyda, me agradá mes de lo que esperava, ates la manera com se solen fer aquestes poesies. Si en Tarongí envia prest les seues corregides encara arribaran a temps. La impressio del tom de's Jochs Florals ha estada aturada per falta de paper. *En Rafel y na Rafela* den *Aliatar* me fan sospitar que no tots los oients de la derrera conferencia den T. A. deguessen quedar prou convençuts de que l'ultim poeta juehu fos la Verge Maria. Aquesta *revolucio* en Mallorca no haura servit sino per fer la nafra mes pudenta.

L'estudi dels *nostres* poetes llatins no't farà cap mal. Els sabis o erudits de l'any 20 a Madrid y a Catal(unya) feyen molt cas dels versos llatins dels canonge Muntaner, segons cartes de Madrid que he [trobadades]. Conech lo que son feynes y se per esperiencia la dificultat que tench d'escriure una carta en pau y quietut, pero ja comens a estrenyar que en Geroni Roselló nom diga res; tant mes que la nostra antiga amistat permet perfectament la negativa a un desitx con el que li manifestí. El regent de l'imprenta que es cuydava de la impressio de la *Biblioteca Catalana* fa un mes que te el tifus y no hi ha quil substituesca. A vegades venen ocasions per recordar la rondaya del *fat y fat* que *la mare m'ha encomenat*.

Si'n Placit veu en Geroni Forteza li entregara lo Nou Peregrí den Collell, y ja'n diras que ten sembla ab tota franquesa. Adeu, estimat, l'amor que tens a ton germá Francesch fa quel tracti com la teua persona, puix que faltant a lo [mol]tes vegades promes no tench una estona

per escriureli. Donali una aferrada pes coll y escusem. Ja vendra dia quen pugua traure aquest vel de ingratitude que ara per força me cobreix...

30

22 Dsbre. 1871

Deu te concedesca unes festes sanes, tranquiles y alegres; jo per mi ja me aconortaria de passarles tranquilament. Una pila de dies he envermellit l'escopidor, ab aquesta insensibilitat, no se si estúpida o filosofica, que tench per aquestes y semblants coses; axí fos per algunes altres quem tenen en perpetua irritació!

Mossen Cinto Verdaguer me ha enviat per tu les cansonetes de Nadal que te incloch. El cant les realça molt, pero axi y tot tenen colcom de particular que justifica la meua afició als poetes montanyesos, sense oblidar per aço gens als de la *illa daurada*.

Ja tenim fora del ministeri a en Balaguer. Si a principis d'any surt, com pens, la Biblioteca Catalana, men aniré a la Cort a demanar ausilis per la traslacio de la provincial y universitaria y me complau somiar almenys que podre lograr qualque cosa per tu, que essent per tu seria per mi. Vatz sebrer que per la próxima elecció de Mantenedors uns te volien proposar a tu y altres a en Pere Peña. Jo no vatz poder assistir a la reunió preliminar que hi va haver. He llegit ab gust la *Darrera besada* den T. Aguiló. Me alegre que faça un romancer de la casa real de Mallorca, en *mallorquí del que ara's parla*.

Dona les bones fetes a ta familia y especialment a ton germa Francesch. Saluda quant tengues ocasio a en Maura, en Ferrá, en Tarongí. Un dia de aquests escriuré a el nostre amich Geroni Forteza, per qui te encoman un abraç, y tu reblo molt estretament del teu coral amich.

31

Barña, 12 de Janer del 72

Bon any sia de be. No vuy pensar en lo que'm durá. Te agrayesch molt ta carta consoladora. La meua resolució está feta, aviat la sabrás. Es possible que vagi a passar uns quants dies a Valencia per la qüestió preliminar de la salut. Allá hi tench alguna feyna literaria agradable.

Ahir vespre en Geroni me va entretenir agradablement llegintme una pila de gloses, ultimament pescades, en que n'hi trobades bastantes que me parexen noves. Ha començat a sortir a llum la *Revista Balear*? Si veus a ma germana Ignacia encarregali que fassa de ma part una visita a Dona Ayna Vich...

32

2 Febr. 1872

Me sent mellor: comens a conixer ahont está el meu mal fisich; tot aquest temps se ha necessitat per sebre le geografia de la meua malal-

tia. Si se aconorta de estar allotjada alla ahont está y no se afica pels aposentos veynats, encara poré anar tirant el carro de aquesta miserable vida fins que Deu sia servit.

Ara per ara sortirá no mes la *Biblioteca Catal.* Lo quem deym la *Revista* esperarà per exir que tenga mes assegurada la salut, y la afició del publich a quest genero de publicacions. En Placit sem vol portar la carta ara mateix, vulgas no vulgas. Tench una pila de cosas que roman-dran en el tinter fins el correu vinent.

33

Barña, 15 de Març del 72

Esper que per temps ne trobarem per fer algunes xarrades llargues que compensin ab usura les curtes que ara estoviy.

Aquesta senmana s'han estampat á *corre cuyta* tes dues poesies premiades, y no'm va esser possible enviarten proves com jo desijava. Ne vatx fer estampar unes quantes ápart, que vuy enviaré dins lo cofre que na Ignacia tramet a Palma. Haurás de fer *petit y p^a* perque n'han estampat manco de les que jo volia: 44 de S. Segimon y 50 del Comte d'Ampuries. Voldria que no s'hagués escapat cap disbarat d'imprenta y que les petites correccions quen Monserrat y jo ferem demunt les proves de qualque vers quens sonava mal ó que no enteniem prou fossen del teu gust.

Supos que haurás tornat a fer copiar alguna de les millors poesies que l'any passat enviaves sens exit en els Jochs y baratant el titol tal vegada aquest any tindran mes sort. Cerca escrivents nous per algunes, a fi de quen Monserrat not conegui la lletra. Enviamelas aqui que ja'm cuydaré de dirigirles sens la profusio de *sellos* que tu acostumes.

La teua darrera poesia no se si deu anari, per lo poch sentimental que es aquest consistori. Per altra part es llastima que per peresa de copiar una poesia un puga perda un premi. Fes lo que vulgas, pero dígame. Positivament te enviaré el petit prospecte de la *Biblioteca Catalana* pel correu vinent; demá l'imprimiran. En enviarteles te parlare de la resolucio matrimonial que ja esta presa, encara que cuant un se casa per prepararse per la mort conve encarregar el *secret*.

Els paquets de tes composicions *sens direccio especial* los trobarás á can Piña na Ignacia envia un covo a na Pepa. Digam que te ha costat la *taula*. El croquis del llit ja voldria que fos aquí per una dificultat que tench en la restauracio de un quen tench.

34

Barña, 29 de Març 72

Vench de la funció y estich retut. Te posaré dues paraules per dirte que no t'escrich; lo molt tart que es, y el cansament m'ho impedexen. Tot lo que m'has enviat ha arribat be. Te don l'enhorabona per la *Se-quedat* y per les *Noces*. Sen han premiades moltes que no valen aques-

tes dues. Aquest any diuen que hi ha cullita abundant. Alguns m'han duyt a mostrarme poesies bastant regulars: ja veurem lo que resultarà.

Vatx rebre moltes de cartes y no'm puch contestar cap. Digau a en Tarongí perque no's pich. La seua poesia a la *jove catal.*^a te troços notables. Estich ben content de que trabay molt. Na Victoria Peña serà a Palma al llegir tu aquestes ralles y crech que n'Amer hi serà també. He vist en Lluís Pons una estona. Repleguem les murmuracions que hagas sentit de la *Biblioteca Catalana*. Aquí no se ha anunciat encara a cap periodich ni'l publich ne te cap noticia, y dimecres ja hi havia un centenar de suscriptors. En Geroni Rosselló m'escrigué y no me acusá el recibo de les primeres entregues que li vatx fer remetre. Molt mal efecte li han de haver fet.

Adeu, no'n digues res d'aço a en Rosselló, pero donam els datos per conexer el petit publich *catalanista* de Mallorca, que m'es necessari. Memories a tots los companys y fins un altre dia; te abraça ton amich coral, MARIANO.

35

Barcelona, 5 Abril 1872

No esperava el torment de veure el mes antich y mes constant y mes benvolgut de's amichs catalans lluytant ab la mort; la nit del dia 2 combregaren y estremonciaren a en Xavier Llorens. De llevó ença no visch y axó que no he perduda l'esperança de que no morirá d'aquesta, encara que la ferida es ben terrible. Digaho a en Tomás Aguiló que ho noticiará a en Quadrado que l'encomanin á Deu. N'Amer tambe ho sentirá molt encara que l'ha tractat poch. Jo l'estimava molt, pero desde que li he vist sofrir aquesta gran prova l'estim mes.

No escrich a ningú per falta de temps y d'humor. Volia fer un encarrech a n'Amer y no men recort. Digali quem compr el tom de poetes mallorquins que acaba de publicar en Geroni Rosselló.

Bones Pasques hem tengut *tu* y jo y el pobre Placit ques l'enfermer principal y predilecte den Llorens. Adeu quens do pau.

36

Barña, 19 Abril 1872

Les persones que reberen les teues poesies premiades a la festa d'antany te les agreyexen molt. Encara no corren noticies segures ni probables dels premis de est any. Se me figura que Mallorca no tendra la sort quels altres anys. Deu fassa que m'equivóch. L'única mallorquina que se que han reperat es (en secret) *La Filla del Argenter* que esplica en pels y senyals la gran *preocupacio* islenya y que de segur deu esser den Picó. Baix de cert punt de vista es pitjor quen Rafel y na Rafela. No fassis cap us de aquesta indicació.

A proposit den Picó; ¿sabs perque es a Mallorca? «Nom queda temps per escriureli y li voldria demanar copia d'un altre cartell per un tir de

ballesta que hi havia a Pollensa en el segle xv. L'any passat me dugué la copia d'un dexos cartells y com hi ha varies paraules abreviades ininteligibles pot esser que en la copia del altre ho tregues en net y es cosa que'm convendrá per un trebay que preparar. Si no hi tens inconvenient escriuley». — Seguexen acudint suscriptors a la *Biblioteca Catalana* de per tot arreu. Jo seguesch en la preocupacio per en Llorens.

37

17 Maig 1872

...gracies per tos consells y per ton afecte. No te esglay lo meu pensament de la mort, quant se acost a l' hora baxa convé prevenirse per la nit. Digam lo que sapigues den Guillem...

Temps te resta per llimar les *Noces del Infant*, aprofital quant te venga be que ha dexas bon recort a quants lo conexem, inclosos alguns mantenedors. He tengut una pila de dies a en Collell y sobre tot a en Jacinto Verdguer.

38

14 Juny 1872

Fa una mesada que vatx començar una carta pen Maura al llegir sa poesia *Avant*, y no se per hont m'ha fugit. Donali la enhorabona que n'es ben merescuda. Es de les poesies mes valentes que conech.

N'Amer ha estat malalt ferm, y estones hi ha hagudes quel vey a narsen capdret ab en Llorens. Un altre dia respondré a tes cartes que no tench a la vista. Me sembla que pots fer cosas mes utils que traduir les lleys palatines. E's grupos de poetes son tots per l'obra del Princep? No'l podem tenir nosaltres? Escriume quants son los retratats. Lo Tomás es un d'ells?

39

Aprofitantme dels drets de malalt, ja quen tench la càrrega, te contestará á tu en lloch de fer un ofici de resposta a la sollicitut den Ferrá. Apesar de la meua gran repugnancia a veure la meua *imatge y semblança*, vetx que no'm queda mes remey que entregarme al objectiu del fotografo, baix pena de perde el *puesto* honrat quem senyalan entre els poetes *en mallorquí*. Llástima que l'Autor de *l'Ultim Rey de Mallorca* y dels articles sobre *Ausias March* (que nos trajo las gallinas) no figur en aquest cel poetich. Conech que axó alteraria la distribució *molt premeditada* del arquitectes, y no vull esser com Alfonso lo sabi de Castella que diuen que va esser tant desdixat per haver gosat dir que si ell hagués estat Deu haguera distribuit els astres de millor manera. Per altra part no's cosa facil convencer a la gent, y manco a en Quadrado en materia de renewsa del *catalanesch*. Gran miracle me

sembla que hajan lograt persuadir an Tomás Agulló a dexarse fer saté-
lite (be que distingit) del sol del Joglar de Mallorca; y encara me
admira mes que nous hage obligat a subdividir el *raim* de *poetes* en
axenglons, v. g., de mallorquins purs y de mallorquins *renegats*, en glo-
sadors a la moderna y en trobadors *lulians*, en Palmesans y en forans,
en canamunts y canavalls, en montanyesos y cambaxenchs... y axó no
mes per ara (tota vegada que no passarán gayre de una dotzena de
frare), quen esser uns quants mes, la naturalesa, l'art y les preocupa-
cions mallorquines (enemigues de la igualtat) ja's cuydaran de mostrar
una molt major varietat de tons y d'ortografies, cosa importantíssima
per l'estudi dels subdialectes mallorquins, crosses de la etnografia ba-
lear, y altament necessari pel conexement dels *tres reynes* en qué's
divideix la *NOSTRA* antropologia (que u dich be?), aço es a saber, en
botifarres, *mossos* y *x...* Aproposit de la penúltima lletra del nostre
a b c; ¿supós que una felis casualitat nos ha enfilat a tu, a mi y a en
Tarongí a l'esquerra del *grupo*? Content estich de tan bona companyia
y tan estimada y fins me alegr' de que hagen inclos en aquest enfilay
a mon benvolgut amich P. Peña, company d'infantesa y mestre meu en
Gay Saber, sisquera per cástich de haverme mostrat a midar octosil-
labos ab els dits, única lliçó de retórica que he rebut en aquest mon,
fa la friolera d'uns trenta dos anys y *esper* no's podrà dir (que almenys
per allevores) no fos una lliçó *ben* aprofitada.

He xarrat mes del que creya. Ventura que tens la rasadora de la
teua prudencia per trauren el caramull y millor per esquexar tot seguit
la carta. — Na Francisca te dexará un retrato meu que servi pel grupo
dels bibliofils premiats ques feu en Madrid. Ja que esperan el *cliché*
de na Victoria es molt provable que jo vos enviay es que'm cont fer,
puix crech que tots estan en fondo blanch y que aquest no's provable
que puga surtir be. Na Trina te tornara els *Poetas Baleares* quem re-
meteres.

Per l'altre correu te contestare y parlare del meu viatge. Moltes
memories a en Ferrá, Maura &, &.

40

Barña, 12 Juli.¹ del 72

Estimadíssim Tomas:

Justament no tench la teua darrera carta a ma per contestarla, y
es molt tart y jo estich molt cansat d'escriure. Crech que lo dels retratos
te amohinava; no hi dongues mes importancia de la que te. Jo no he
pogut anar a cal fotografo, pero ja que no'n tench desigs no'n pert les
esperances.

Acab d'escriure a en G. Maura. Me oblidat de dirli (perque ho re-
petis a en Ferrá) que l'altra vespre aní a una casa catalana pels 4 cos-
tats, y una noya (que seria la reyna mes bonica quels Jochs Florals
puguen tenir) de uns 18 anys, tenia a sa falda una germaneta de tres

y li feya dir la *rondalla dels tres hostes*, diguentne un vers cada una, puix totes dues la sabien de memoria. Te assegur que aquesta escena pot fer oblidar la injusticia de la critica den Roca. Segurament que tu tambe deuras rebre en tocar-te el torn, puix en Roca no's amich de *Sants* ni de *cavallers*.

No vetx en Picó ni en mar ni en terra. No he sentit parlar a nengú de lo que creus sa última producció.

Adeu y te repetesch que no t'hi amohinis. Si dones cap pas pots consultar-lo abans ab en T. Aguiló. Jo som molt mal conseller perque sempre he tengut horror al meu retrato y no estrany que li fugi el cos tot lo que pugui. Per mi dexarme retratar es lo que per una atleta avaciada, nerviosa y tonta dexarse arrancar un caxal.

Adeu, te agraesch les visites a les atlotes Miró. Memories a tes dues families molt individualment y als amichs.

Te abraça ton amich. M.^o

41

B. 19 Jul. del 72

Sempre les matexes presses al escriuret, y pitjor quant ho fas en mes calma, puix que llavors te amohin, com succeí en la carta en quet parlava del *rahim*. N'Amer sen acaba de anar, y vol a totes passades que vaja a cercar el *cliché* meu, per remetrel ab el de na Victoria que enviará a en Peña per conducte del Nostramo. Jo no se si el fotografo ho tendra a punt. Veurém.

Gracies de les 2 fulletes pel diccionari. Pren costum de apuntar les paraules quet salten al pas que al manco servexen per assegurar mes en les definicions &c. Les etimologies llatines es lo que tendries mes proporció per apuntar quant ten ocorren.

Vatx llegir la teua traducció den Aguilera; es una bona prova de la teua facilitat en versificar. Haguera preferit que haguesses fet aquest treball sobre un poeta llati. Axo de traduir del castellá, que tots enten-nen, no se quem fa. En Placido queda dueño del Ms. y el te remetrá a la 1.ª proporció, puix quet deu fer falta. Tench totes les entregues den Ferrá, pero voldria cosides y ab cobertes les dues comedies quen falten, puix sols tench: *Els Calsons & y Contes vells &*. Del II tomo de *Ensayos &* den Quadrado tench fins el plech 36, que arriba a la plana 288. En torna les Miró seran bon conducte per axó y lo que hi haja. Quant passarem comptes?

Enviy cartes a les atlotes Miró y no hi he posat n.^o, perque no'm recorda y escrich fora casa. Si acás no la haguessen rebuda que la reclamin del carter. Dintre hi va una prova del retrato de que cont enviar el *cliché*. Estich esperant a n'Amer, son les 4 y encara no ha comparegut a al ferrocarril. En P. Peña te la meua *negativa* o millor el meu *cliché*, fesne tirar tres o mitja dotzena, perque aqui no hi ha hagut temps de tirar-ne gayres mes. Adeu, estimat. — Memorias als amichs. — A la carta

de les atletes he posat el N.º 16 segons me ha dit en Placido. En salut nos tornem veure y abans escriure. Saluda a la familia, te abraça ton amich. Mariano.

42

Diada de Sn. Llorens (10-VIII-1872)

Estimadíssim Tomas:

Escrich á fora casa y despres de dinar de festa ab los dos micés *nostres*. Rebí una preciosa carta den Maura y es una vergonya no contestarla per aquest correu, pero no ha pogut esser. Cremat del silenci que rodejava la poesia *Avant*, le feta posar a la Renexença (que supos rebreu) en companyia de la poesia den Querol y la den J. Verdaguer. Son tres bones peces que nos fan gens de mal y que mostren lo que'm avençat en unitat de llenguatge.

He vist en sentiment que'n Roca y Roca maltracta lo rondalla den Ferrá. El vot den Mila val infinitament mes y el te entusiasta. Les ralles que acompanyen les tres poesies son den F. Masferrer que ha dedicat un article a en Llorens que crech que haurá sortit ab grans equivocacions perque no s'han cuydat o no han pogut corregir les proves. Llegil y si fa sentit y el trobes passante ates el periodich que es fel llegirlo a en Quadrado.

La senmana qui ve me cuydare del retrato ab na Victoria. Escrich ab un dimoni de ploma que'm fa rabiari a cada lletra . . .

He donat varies poesies den Querol de quen Placit te deu parlar. Reperteixles, que es poesia que tambe estim molt. Jam diras el teu parer sobre les tres.

43

Barña, 18 Octubre del 72

No crech que n'Ayna Aguiló partesca avuy; per axó y perque no tench temps, t'escrich no mes que per donarte l'abras de la arribada.

Vatx collocant els papers que he duyt, d'alguns dels quals ten lleparás els *bigotis*, com per exemple un llarch poema historich, y molt poetich, d'un fill de Mallorca célebre, que ningú sabia que fos mallorquí, y esta escrit a ultims dels segle 14. En fi ja tendré ocasió de indicar-te les meues *trouvalles*, que son un motiu y no una excusa per no haverte contestat fins ara. Estich bastant content del meu [llarch?] viatge, encara que no u ha estat prou per fer totes les copies que hauria desijat.

He trobat a la arribada, que acabava de espirar el *conserge* de la Biblioteca y tench de provehir sa plaça. Tant de bo que fos una sisquera de ajudant, que la te enviaria per durte al meu costat, puix me fas molta falta. No perdes les aspiracions, que son la mare de les esperances y les esperances son el tot de la vida. Les meues son poques y fluxes y unicament referents a la nostra llengua y encara han bastat per ferme

treballar ab dalé mes de lo que les forces em permetien. Me sab greu que no vullés acabar la carrera de lletres, que tal vegada a l'hora impensada te obriria un bon portell per entrar a una vida mes *desahogada*.

La dona del meu amich Coll fa un mes que esta estremonciada, havent estat desde son casament sempre malalta de gravetat. Devant aquest exemple y algun altre, jo cont escriure avuy a en Tomas *de la meua cosina* perque me trega'ls papers necessaris per aspirar al Sant Sagrament. No diras que som covart. Axi ho han volgut els fats (en frances).

Havia d'escriure a en Muntaner de la Biblioteca, pero no me es possible. Danoli el recibo que te incloch y còbret dos napoleons a compte dels molts quet dech y no vull passar sense que mo digues y aclarí els comptes materials, ja quels morals son tants. *Memories*.

Les *cupertes* del llibre de Pon... [pot] esser quel me fassen retenir alguns dies mes del que comptava per veure si's pot fer qualca cosa semblant pels vols. de la Biblioteca Catalana. Les gloses que les atletes m'han duyt, les de la dida, y algunes de les que n'Obradors envia á en Milá y m'ha dexat veure el recolector, m'han tornat despertar el desitx de que el tom de les gloses sia el 1.^r de la biblioteca popular. Justament tenim els estampers en vaga y demanant el 75 per cent mes pel seu treball, de manera que ab l'aument del paper els llibres costaran mes del doble. Figuret quina *ganga* es axó per mi.

Saluda a la teua gent, especialment a en Francesch y a la teua majoria, aqui enviaré per n'Ayna un petit recort de Paris.

44

1-XI-1872?

Bona senyal es no parlarte de salut. Com encara no he volgut fer el sacrifici de dexar els maleits cigarrets, no tench tampoch dret a que-xarme. Si estassem plegats ens ayudariem a renunciar per sempre mes aquest pler olimpich de fer fum.

He rebut un parell de llibrets que compri per tu y pen Francesch com a recordança mínima del meu viatge. En tenir proporció t'els enviaré. Escrich inutilment perque crech quel correu deu estar tencat ja, pero si trob algu per anar a la Administració encara la enviaré. Te incloch la carta apressuradíssima que he escrit a en Muntaner. Llegila y si no se enten no la hi dones. Necessit resposta a lo que deman pel correu vinent.

Adeu, altre dia ja te escriuré. En Plácido sen va a veure si arribará a temps.

45

Barña, 8 Ne. del 72

Tens fora de tot perill ta nina? Ja quen Geroni s'ha cregut que podia disposar de poesies premiades als Jochs Florals, ¿nom sera pos-

sible veure una prova per si vull corregir cap errata, que se que n'hi ha algunes?

Vuy veuré'n Milá y li preguntaré lo de *Tornada y Endreça*, que en est moment nom recorda. Ayr aní a casa seua, casi a posta, y no'l trobí. Rebí una llarga carta den Muntarner, ab una esquela den Gelabert que no podre contestar fins pel correu vinent. Estich llegint lo mes important del Felix de Ramon Lull que han impres á Baviera en llengua catalana y comparant dos códices antichs e importants. Si veus en Rosselló digaley de part meua.

A Deu, estimat. Les Mirós, a qui sels ha mort una antiga, afectuosa y digna amiga, de repente; aximateix se recorden del teu infant, y esper que pel correu vinent ens diras que ja esta del tot bona.

Ja not falta llorer en cap de les provincies catalanes, si es que nou se cert, quen tengues en Reus.

46

Escriguí a n Tomás Aguiló (gran botiga) perque tregués els papers necessaris per *donar el salt mortal*, tota vegada que les teues ocupacions no t'ho permetien. Fes favor de veurel o escriureli tan aviat com rebis aquesta: quels documents quen aqueix bisbat ezigexen son les partides dels casaments dels pares — avis y vesavis, y que jo tench la del casament de mos pares.

En Rossello no me ha enviat cap prova, per axó no ti amohinis. Realment la meua trista fetxa es la del 16 de Maig de 1825. — Quina vida tan buyda!... En Collell y en Monserrat te comanen molt. Les M.^{os} no hi ha que dirho. Supos que ha fet els retratos plans y no panxuts? Guardem els 5 y jals te demanaré o jals me enviaras quant tengues ocasió.

He escrit a en Muntaner perque se entengue ab en Gelabert. Si se realitza no't faltara feyna si tu vols y pots publicari un vol.

A Deu, te abraça ton amich y te encarrego memories per tots els de casa teua de hu en hu. — MARIANO.

[P. D.]: Temps ha que no'ns haviam dit res, pero supos que vosté no s'oblida de qui's recorda molt de son bon amich de les illes. Li particip que he rebut ja l'ordre Sagrat del Subdiaconat; encomanem á Deu perque pugja prompte arribar al terme suspirat del Sacerdoci, y sia un bon capellá. Son ver amich. — JAUME COLLELL.

47-48

23 Diciembre del 72

L'hora es arribada y un dia de aquests pertenyxeré á la teua confraria... Vatx rebre y llegir l'article y me va agradar. Me semblá molt castis, pero un poch massa florit o massa de Jochs Florals. Crech que convendria retardar la publicació fins que sortis la primera entrega de

les obres de Lull &c, que publicarem en Rosselló en M. y jo y se han de estampar en Mallorca. A les hores hi haurá un motiu mes relevant.

Aviat te remetre unes planes dun llibre catala que te agradaran. Supos que reberes els cartells de Jochs Florals.

49

28-II-1873?

Qualque dia será bon dia per satisfer els deutes epistolaris que tench ab tu. Vuy no't posaré mes que la firma. No'm sab gens de greu que te hagen fet estampar l'article catalá sobre la Biblioteca... En Placit espera aquest bitllet. Adeu. — MARIANO.

50

11 Abril 1873

Nomes per donarte un abras per escrit, y les bones festes a tu y a ta familia te pos aquestes 4 *retxes*. No puch donarte noticies dels Jochs perque hem quedat en Barña dos mentenedors y no mes. Dona pressa a en Rosselló perqué venga tan aviat com pugui, y si tu'l pots acompanyar ja sabs que aqui es cateua.

51

10 Maig de 1873

Esper que no te hauras picat al saber que na Francisca no fou Reyna dels Jochs Florals, com tu volies. Ho he fet per mes be, y perque els malvolents y els envejosos de les glories mallorquines no hi trobassen peu per murmurar. Per altra part ni en el caracter de na Francina ni en el meu hi va be cap género de ostentació ni desitx de ferse veure, y estich cert que tu penses com jo. No per axó agraim manco el teu obsequi y delicadesa.

En Geroni te donará els detalls quet faltin y te ajudarà per contestar a en Quintana sens que fos reyna s'esposa, cosa que quadra molt be a sa idiosincrasia. En el *banquet* que la Reyna dona'ls mantenedors, l'Albert feu un brindis molt delicat per tu, y jo al recollir la cinta quet pertoca y que varies reynes no prou delicades se queden, demaní á Quintana quel te escrigues. La carta seua que te incloch no li ha exit tan be com el brindis. Viu: Pelayo, 22. 2.

Un altre dia te parlaré de lo que crech ta vocació literaria: Voldria que pel premi quinquenal escriguesses un *drama historich*. Ara per ara descança y gosa del premi dels teus treballs tancant la porta a la *sequedat de cor* y al ergull. Que tench una complacencia en tos triunfos extraordinariament superior a la personal, no hi ha que dirto. Ab fe y sens impaciencia el treball te pot portar mes lluny. Tant de bo que jo pogues tenirte al costat en esta Biblioteca...

Memories a Maura, Ferra, Teronji &c.

52

Barña, 16 Maig del 73

Vuy fa molts y molts anys que vatx nexer y a la tristesa de la diada s'hi afegeix vent y pluja y mal temps. Som a l'hora baixa de la vida y vetx que he fet poca feyna y la poca que he feta no me ha retut prou. Nom queix de la Providencia quem paga el jornal molt mellor del que meresch, me queix de mi.

Dins els teus romançs s'hi entreveu casi sempre'l drama. Jo en ton lloch llegiria Schiller y Shakespeare y les cròniques catalanes, y veuria de madurar el plan d'un drama historich tan interessant y tan literari y tan arqueologich com te fos possible, y una vegada montat l'esqueleto lo mostraria secretament a en Quadrado y an Tomas y rebuts els consells convenients lo versificaria com mellor poguesses. El maestrat te dona una treua per fer un treball mes llarch y convé que l'aprofites. El premi quinquenal si's en vers crech que valdrá per tres premis del llor. Tens un any y tal vegada mes. No'n digas res a nengú ni't fasses illusions, pero treballa que la Providencia sempre recompensa el treball.

El somni o deliri del teu Rey semblá al Consistori massa llarch y massa romantich. En Collell no se atreví a llegirlo perque es precis esser un actor consumat perque no decaiga. No se si vendria que posases algunes notes historiquas curtes al peu dels noms y fets que recorda el Rey en son deliri. Quant te venga be tornes a copiar tota la composició y sangra o treu els versos que te semblin que pugan treure sense perjudici. El romanç casi sempre guanya condensantse; pero no per axo t'hi amohinis que si's publica com está no farà cap mal paper. Si't ve be substitueix la veu *moreno* tota vegada que hi ha *bru — colrat &*.

Adeu, estimat. Escriume les espinetes quet punxen sense ferne per axó cabal. Desitx veure la carta den Guillem. Con qué també en Geroni Forteza esta cremat? Vuy ha estat un dia de molta feyna y no he pogut contestar a en Rosselló. Saluda a tota la familia de part nostra. Na Francisca y ses germanes estan també atrafegades agraphiren molt y molt ta carta y me encarregan moltes memories per tu y ta familia.

En Collell marxá a Vich despres de rebre ta carta, dub que tenga'ls papers arreglats per poderse ordenar per la Trinidad. No he vist en Quintana desde que he rebut ta carta. Aplaçaria l'escriure a na Vict.^a y a l'Amer, puix que son ells que te deuen l'enhora bona. En Tomás Aguiló la t'ha donada? En Maura es l'autor de *la mort den Pere*? Si'l frare agonitzant estas a mes altura aquell cuadro es molt notable. Escriume y mana a ton amich. — MARIANO.

Dona una abrassada forta a ton germa Francesch.

53

Barña, 30 de Maig del 73

Vuy quel temps me sobrava per escriure desde la biblioteca, he estat sense saper fins ara que ha ntotat les tres. En Collell desisteix de anar a Menorca y no sé si tindrà prou temps per ordenarse a Gerona.

Aquest demati he rebut la visita dun nebot den Rosselló y li contava escriure, pero tambe la carta se queda en projecte. Donali moltes memories. A Palma hi ha el carrer del *Real?* ó *Rial?*

54

Barcelona, 13 Juny del 73

En Collell que te saluda y agræx els passos que dones per ell, s'ha ordenat a Girona y ve ab el desitx de fer una revista per esborrar la mala impressió que han fet les criaturades de la *Renaxença*. Aquí molts l'han dexada, y sisquera axó los farà anar ab mes mirament. Dut quen Collell ara per ara vulga empendre dita publicació o puga fer-ho. Ara es massa mal temps per les lletres y encara el tem pijor.

Te agræsch els quants mots que me enviares y voldria que hi agafesses costum de apuntar els noms que sorprenduin y les etimologies que t'ocorrin. Ahont sentires la paraula *alberjó?* En el segle 15 vetx *albergó* com un vestit infantil.

A Deu, estimat. Ditxós qui pogués fogir d'Espanya. El meu tocayo te entregará una cartera que tu donaras a en Geroni Rosselló després de treure sa cuberta de paper primera. Na Trina agraida de ta carta te coman molt y les demes y jo fem lo matex . . .

Fes favor de entregar la inclosa a en Rosselló.

55

20-VI-1873?

Te salut y foris perque no hi ha temps per mes. Ves si per *Senselles Porreres* hi havia llogaret o alqueria ques digues *Robines?* He vist un document del segle 14 escrit en Barña parlant dels censos que un propietari de aquí tenia a Sensel^s Porre^s y *Robines* de Mallorca. A l'alta muntanya diuen *robinada* o *rovinada* a una riada o torrentada. Carns *robinades* serien les de besties arrestrades pels torrents? Si'n treus res en net ja m'ho diras.

56

4 Juliol 1873

Desitx que la calor te tract be y que fasses lluir els teus dexebles per poderte entregar despres dels eczamens a disfrutar de la vessa y del botxorno y del xubech y de la patxorra &c &c de una canícula a Palma. Si la xafagor política no fos mes forta y mes mala de sofrir que

la del estiu te empenyaria molt que venguesses a descansar una temporada aquí, ara quel nostro Plácido (prescindint dels adagis) cerca sa lluna de mel en el fort del Juliol. Deu beneyesca el seu matrimoni l'estiu y l'ivern en aquest mon y en l'altre.

No te dich res de Jochs perque encara no se qui estampará les poesies. Supos quen Collell haurá rebut la teua carta y la del teu germá que li envii per medi d'un company a causa del bloquetx que tan sovint hi posen els facciosos.

Memories a t'esposa, a ton pare y germans y reb l'abras de ton amich.

57

Barcelona, 15 Juliol del 73

Estimat meu: Les dones de casa me recorden la festa vinent de la teua Carme, a qui envii uns *molts anys* de tot cor.

Vaitx llegir a n'Amer lo que dius de la poesia de sa costella. Ni't parl de la carta que escrigueres a mon germá ni tENCH mes temps que per abressarte y firmarme ton amich de cor. — MARIANO.

(Perque no fas el miracle de venirten!) El casament den Plácido no te alliberará de rebre sovint, no les meues cartes que fa molts anys que no n'escrich, sino les apressurades salutacions y la bona recordança del teu amich.

58

Barña, 8 d'Agost del 73

Vuy que tenia temps llarch y bona ocasió per escriuret y per escriure a en Rosselló he hagut de corregir un full de proves y, adeu, cartes.

No te amohines pel Rey en Pere. Els defectes de que's quexava en Quintana eren de que'ls darrers romanços no feyen prou efecte per llegirlos en publich, pero ara s'han de llegir en privat y basta que t'agradin a tu. Tots els altres mantenedors estan ausents y no hi ha ni impresor triat ni res acordat per estampar el 15ⁿ volum dels Jochs, nils diners que tenim crech que bastin.

Fins ahir no vatx poder alcançar el teu titol de Mestre, que vatx dur enseguida a casa del i'uminador. Tan aviat com estiga llest y venga en Collell a firmar-lo tel trametré; pero ni ha per estona; y axó que desde un principi vatx tenir y demostrar interés perque el tenguesses aviat.

Despres dels Jochs vengué en Picó a veurem y a recullir el *cuadro*; me indicá la por de que la republica nol dexes cessant, y de llevors ni l'he vist ni he sabut d'ell. Me sab mo't de greu no poder fer qualque cosa per aquest xicot que val. Fins l'altra dia no'm dugueren les Renexenses ahont hi ha el discurs que va fe per la Jove Catalunya y me va ben agradar. Quant puga faré de veurel si es que es per aquí. La por de la revolució el tenia molt amohinat. Prou me agradaria de veure:

les seues cartes que te han impressionat si hi hagués per axó bona proporció.

Na Trina me llegí totes les poesies dels Jochs y ni ella ni jo recordavem gens *La Malcasada*: n'Amer me assegurá ques presenta al certament. Si la llegirem y trob la nota te diré com la vatx judicar. Daqui envant, si'ls Jochs seguexen, els poetes mallorquins se hauran de desfressar be per guanyar premis. Ventura quel desfres es facil. La lectura dels diaris me dexa una gran funestidat per tot lo dia. No'm moch de Barña. fins que veja que començ a descarregar la tempestat. Tench en suspens varias mobles ab que volia completar l'ornatx de la casa, pero suspens varios mobles ab que volia cimpletar l'ornatx de la casa, pero passás un poch de la taula que me enviases lo compraria; parl dels bufets de noguera de cames salomonicas. Vatx donar un dibuix eczacte de les cornucopies que tench a un tio de la meua dona, Francesch Fuster, perque n'he mester dues mes iguals a dit dibuix. En Tomeset que tendrá poques feynes podra fer els passos que convenga sense gens de amohino per part teua. La taula que me enviases s'ha convertit en dues que no conexeries. Compli en B. Muntaner el pagarte a tu un parell de Napoleons?

59

Barña, 22 d'Agost del 73

Hauries d'estodiarte mes el teu temperament per veure si a força de higiene estirparies les malalties que de tant en tant te molesten: Cuydet molt. Els encarrechs molestos quet vatx fer no son a dia ficso; aplacels per quant te vengan be.

El mantenedor Quintana ha arribat de Viena; veurem de fer qualche cosa per estampar el volum dels Jochs. Posa les teues poesies a punt. Te agrayesch el recort y tribut pagat al diccionari: de gota en gota s'umpl la bota. En Verdaguer impressor ha mirat com preferents altres compromisos quens fan atrassar la Biblioteca Catalana, ab gran disgust meu.

En veure n'Obrador li renyaré de que haja anunciat ab el meu nom la reproducció d'unes cobles del segle xvi en lletra got. que fa mitx any estan a punt d'estampar y encara no los ha arribat l'hora. He vist un moment el *grupo* dels poetes á can Amer. Haguera estat mes caritatiu servirse d'un retrato mes antich del Guiem. Qui ha estat el mestre de ceremonies per colocar els 13 retratos? No ha ocorregut cap epigrama en en Maura? Jo no l'enviy a demanar per amor de na Trina. Adeu, estimat, dona una forta abraçada a ton germá Francesch...

60

Barña, 5 Setem. del 73

Sens dupte tench molts dels mots quem tramets, pero no per aço los agrayesch manco; com mes comprobants y de mes distint conducte mellor. Mentres tengues ocasio de pagar eix tribut al diccionari nol

refuses. Sembla que se acosta a brida batuda un capgirell politich que reabilitará lo teu titol de llatinitat. Llavors tal vegada es facil quet trobem un medi de viure mes tranquil, mes literari y ab menos hores de treball; y la publicacio del diccionari podria serte d'honra y de profit.

Fins demá nons reunirem en Camps, en Quintana y jo per tractar de la impressió del tom 15. Vull tornar a llegir y comparar el IV romanç del Rey y l'Archebisbe. Me va semblar que ab algunes de les esmenes guanyava visiblement. A la 1.ª ocasió te enviará les cobles que he fet estampar en lletra gòtica per fer el *cançoner* de la poesia vulgar, distinta de la popular y de la artistica. Nol publicaré fins que la política ens dexi un poch mes en sossech. M'han vengut a destorbar a la Bibl.^a y no puch escriuret llargament com feya comptes.

Aprofita la tregua que la pigota te dona a veure si ja que no la bossa la salut y la literat.^a hi guanyen.

61

12 Setem. del 73

Te pos nomes la firma. Estim els teus molts anys. No enviy el folleto perque hi vull fer unes cubertes y desig tenir un conducte mes segur. No puch escriure a en Geroni Rosselló, pero voldria que li diguesses de part del Consistori que'm posat fil a l'agulla per la impressio del tom dels Jochs y que enviy prest el seu discurs. Si ha fet propaganda de adjunts forans que'n trametiga els noms.

El diploma de Mestre el paga el Consistori. Aquest any els mantenedors ens haurem de gratar la bossa per fer el tom, els diners que tenim no basten per la 3.^a part. Moltes gracies per les papeletes del diccionari. *Axenguer* crech que ve del grech; el sentit que se usa a Mall.^a es metaforich, per l'alta muntanya catal.^a es molt usat. La descomposicio llatina que fas d'alguns mots me ve molt be, a pesar de certa desconfiança ab ques precis pendre les etimologies que a 1.^a vista se presenten mes obvies.

Te compadesch cada vegada que pens ab lo quem contes en ta darrera carta referent a examens, &c. Dona y reb la enhorabona a en Francesch per haver estrenat la trona.

62

19-IX-1873?

Estimat meu: Fa una trentena d'anys que si hagues sabut fer anacreontiques ne haguera feta una al *Giró* vi, del qual fins ara no he conegut el rahim. Te agraphim molt el teu present que anirem despenjant a poch a poch. No he pogut escriure a en Geroni y el seu discurs ja fa falta o en farà d'aquí a poch dies.

Comaneli molt. La pobre Ayneta será capas a tornarsi posar malalta. Com axi en Zabaleta no te el retrato en el grupo?...

63

Barña, 7 de Novem. del 73

El costípat m'ha retut, y men torn al llit, don no volia el metge quem mogué. Es el primer des que som casat y nos presenta gens alarmant; cal resignarmi de bon grat. A casa no mes na Francisca se serva dreta; na Pepa te una gástriga y na Trina un fort cadarn.

Acab de sentir llegir el teu *breç endolat* y está mol bé. Me apar que treballes massa y axó no es lo que demana la teua salut. Arrecona per una temporada la ploma y pot ser (de segur) te trobaras mellor. Fa temps que aposta pelloch de parlarte del plan del teu drama quem vaxx per metre llegir a en Pep Coll y Vehí y li agradá bastant. Dexal reposar un poch y quant lo tengas oblidat hi tornaras ab mes entusiasme y mes sanitat. Fa temps que tENCH llest el teu diploma de Mestre en Gay y esper que venga en Collell a firmar-lo. Es el diploma que ha sortit millor y mes armonich de tots.

Ab en Lluís Pons parlarem de tu. Diu que hauries de dexar del tot l'escola de parvulos. Jo no se si es prou segur lo que ell promet en camvi. Fesme favor de donar la darrera empena an Geroni Rosselló porque envi y immediatament el *discurs*, que estich ab un descubert afrontós. L'esper irremissiblement per dimecres vinent.

Supos que es teu l'anunci del meu *cançoner* me agrada porque nom cita. En Placit te parlará del tom que envi y an Quadrado. Per Pons envií a en Muntaner un llibre que li devia y un parell de quaderns del *cançoner*: preguntali siu ha rebut.

64

Barña, 14 novembre del 73

Si no hagues fet proposit de no acceptar may mes carrech en els Jochs Florals, l'inesperat retart del discurs den Rosselló me bastaria per ferlo. En un capbreu de Junqueres vaxx veure per titol «Censos de Binissalem e Sancelles e ROBINES».

Quant eres a son Monserrat, y un parell de dies despres denviar els primers fulls del *cançoner*, escriguí an B. Muntaner dienli la distribuió que devia fer dels quaderns despres de haver triat. No se si haurá rebut dita carta. Has entregat an Quadrado el 1.^r vol de la *Bibl.^a Cat.^a* quem vaxx creure un dever dedicarli? No tens res que corregir a les Noces del Infant? Vuy el compondran a la imprenta. L'altre diassa vaxx veure les rendes del violari que tenia se esposa de Castella y algun dato mes que no recort.

Els dos exemplars que per Pons envií an Muntaner, un era per Maura y l'altra per Ferrá. Com jo no tENCH mes ulls quels teus per guaytar dins el circol literari de Palma, nom dexes de dir y de aconsellarme lo que te ocurri. No he enviat mes exemplars per por de compromete o aparexer que deman suscripcions.

Na Trina ha colocat un centenar de retrats de catalanistes y gent de lletres en un album que vatx dur de França, y el retrato den Ll. P. esta molt encarcarat y violent. No es per mi el Sant de mes devocio y vetx que tu tens els teus rezels. De tu en parla ab afecte, sens que axó li impedisca protestar dels Jochs de aquest any que posaren mes amunt el teu Rey en Pere quel den Maura que va dir que vos havia fet llegir junts a caseua.

Les papeletes que tench inclur en el diccionari se van enfilant y vetx que tu seguexes essent un bon benefactor, no vuy per axó que ti amohines gens. Si aquestes vetlades divern ne fas la distribució crech quels tres calaxos vessaran. Voldria que vesses una capelleta es trip-tich de principis del segle 16 que compri abans de casarme y que he fet restaurar pacientment. La meua afició a l'edat mitjana va fent entusiasmistes, pero em resulta massa cara. L'ástima de no esser sisquera un *polla*.

Dona les gracies de ma part a en Terongí. Si en Muntaner no dona el primer quadern del cançoner a en Quadrado y ten sobra un exemplar donal a en Terongí, de qui me agradaria tenir el retrato per colocarlo entre els poetes mallorquins del meu album. Ton germá Francesch te fotografiada sa imatge? Els sis quaderns si habien de distribuir axí: Muntaner, Quadr. Rosselló, T.^s *Forteza*, Maura, Ferrá.

Adeu. Anam millor de salut. Na Pepeta vuy dexará el llit per una estona. Els costipats de na Trina y meu no han estat molt malignes.

65

Barña, 12 desembre del 73

No mes que per dar fe de vida posaré unes ralles y la firma. Mossen Collell y Mossen Verdaguer son aqui y te saluden. Daqui una estoneta tendrem a la Biblioteca una reunió de adjunts per presentarlos les reformes quel Consistori va acordar a instancies meues per redreçar los Jochs Florals; veurem si en son degut y proxim temps se accepten.

No se si't vatx dir que alguns jovens pensaven en proposarte manenedor, pero com no se si l'escola te dexaria venir nou he volgut secundar. Siu vols, digamho.

Fesme favor de veure'n Rosselló y de dirli que tenga la bondat de remetre el final del seu discurs. Les interrupcions del vapor de Mallorca ha fet que no li enviassem la prova; quant tenguem tot el discurs, si possible es ley enviaré. No't descuydes de donarli tota la pressa que pugues ho fassi pel proxim correu. No he pogut veure les esmenes que has fet al teu romanç, tan ocupat he estat.

A Deu que no puch escriuret pus per vuy ...

Bon any sia de be encara que el que acabam d'encetar fa mala cara y no esper quens duga res de bo. Les *noces del infant* estan compostes, pero no tirades. Supos que no hi ha cap correcció a fer; encara hi series a temps.

Les reformes dels Jochs Florals se acceptaren: el costipat no me dexá assistir a la reunió d'adjunts. Lo *nou redreç dels estatuts dels Jochs Florals de la Llengua Catalana* es probable que surtin estampats en el tom 15ⁿ. No vaig voler fer candidatura y ha sortit una algaravia; dos dels principals mantenedors anomenats han renunciat ja, y no se quin president hi puga haver si en Coll y Vehí que es substituït no accepta, com crech que no acceptará. Si en Collell sen va a Roma com pensa, es molt possible que jo me veja obligat, per quarta vegada, á acceptar la manteneduria... Es una institucio que la vanitat dels poetes y les ventades politiqués esfondren y no se si'ls puntals que hi posam bastaran per conservar-la. Si's presenta cap inspiració aprofitala y endevant y fora.

Vatx fullejar el tom de *poetes balears* y me vatx cremar de veure que no hi costava el teu maestrat. Tu has estat el traductor general; la feyna y els diners sempre van alla ahont ni ha mes. Solament que els diners no sempre acompanyen a la feyna y menys tractantse de literatura. El benestar del *nou estat* (que casi ja te un any) es molt millor del que esperava. La salut podria ésser mes completa, y les rendes, pero may mes mal. Parlam de tu sovint y la meua costella y ses germanes nos descuyden de saludarte encara que jo no't tremeti les seues memories.

Si no trobes un bufet en les cames salomóniques ó entorcillades, no hi penses pas, y si no estas compromés, tampoch pendré les cornucopies, puix que sis son massa. La restauració del llit de ferro me costa molt mes del que havia pressupuestat; y la adquisició del paper marquilla pel *Cançoner* y dels gravats me han fet desembolçar quantitats grosses quen torbaré anys a recobrar. Aquest llibre (del qual tot just tench fetes una vintena de planes) me te enamorat, y si visch tench a veure com els bibliofils sen han de disputar los poch exemplars quen fas.

Mon pare está un poch millor, pero encara no pensa el metge en ferli dexar el llit. Tench el teu titol firmat, pero'm manca la cinta y el segell penjant, ten un poch mes de paciència y el rebrás.

He enviat tres recados a la imprenta perque me enviassen una prova del discurs den Rosselló per trametali, son a la vora de les tres y la prova no arriba. Saludal, Saluda y felicita a ta familia donant una forta abraçada a ton germá Francesch y mana a ton vertader amich.

67

B. 9 Janer

No per prevista m'ha estat manco dolorosa y punxant la mort del pobre Guillem; Deu ampar la seua ánima que ha hagut de lluytar ab un cor molt indómit. En Collell y en Verdaguer li dirán unes quantes misses que anirem tots a oir quant mon pare puga sortir de casa. Tench desitx y por de saber los motius que precipitaren sa mort.

Si jo pogués anar a Madrit intentaria expontaniament veure si m'era possible ficarte en el Cors de Bibliotecaris &c, y encara quet desitx al costat que te dexassen a Palma com tu vols. Es empresa dificil y no se que aconsellarte, si trobes valiment aprofital, pero me cites massa noms porque jo tenga esperança. De lluny es molt dificil de interessar a la gent de Madrit. Si creus que puga fer res m'ho escrius. La perdua de una sollicitut no es molta; jo tench por que la igualdat de llinatge ab el mort no't fassa mal.

En Collell me espera per posarte unes ralles. — Demati he sentit canonades, pero ara sembla que tot esta tranquil...

[P. D.]: Amich Thomás: ja que tinch bona ocasió li escrich quatre ralles tot preparantme per empendre mon viatge a Roma. Encomanem vosté qualque volta á Deu, porque tinga un bon viatge. Jo no'm descuyt de ferho per mos bons amichs de l'illa. Agraphesch a son reverent germa les lletres de felicitació que'm trameté y esper ab desitx fer un dia sa conexensa. Memories á n'en Rosselló. Sempre de voste son amich y servidor. — JAUME COLLELL, pbre.

68

Barña, 30 Janer del 74

Estimadissim Tomas:

La teua *tarjeta postal* es la 1.ª que he rebut. No miris com un compromís lo respondre á mes cartes quant no hi ha res apremiant y poques vegades hi es. He llegit á alguns la teua contestació an en B.¹¹ y ha agradat. Hi ha molt que diri mes algun dia sortirá si Deu ho vol. Crech que als *camorristes* literaris no sels deu respondre.

No fas el *Cançoner* ab mires de donar modelos de poesia; la bibliografia, l'història y l'art del grabat son els primers mobils de aquesta costosa publicació, pero axí y tot será un llibre de mes valor poetich del que creus. Digam les *pulles* que han merescut els primers quaderns entre'ls poch mallorquins quels han vist. Com que es empresa tota meua y molt mes cara de lo que contava me convé saberho per les dimensions que haja de donar al llibre. Te envii dos quaderns sense nom porque crech que en una de tes cartes passades me dius quen hi havia dos que volien estarhi suscrits. Sense compromete ningú quant se't present oportunitat cuydaten.

En Muntaner llibrater crech que sen dugué un parey de primers

quaderns que voldria (indirectament) sobre si'ls ha venut. En publicar el poema den Turmeda referent a Mallorca es possible ques despert el desitx de tenir el *Cançoner* y llavors no sera facil atesa la demandissa de aqui major de la que en part esperava.

Quet costaren les fulles del tom d'artic'es den Quadrado? *Pensa a respondre*. Per fi ha arribat en Pep Coll y vuy ens reunirem y donaré la darrera batalla per escaparmen de la mantenaduria.

En Placido ha tengut un costipat que ha provat que no es tant fort com ell se pensa esser. Vuy no'l he vist, pero ja fa dos dies que surt de casa y probablement te haurá escrit. A Deu, el mateix Plácido acabarà la carta. N'he rebuda den G. Maura que no puch contestar per vuy, saludal.

No treballis massa. Si feres apuntes del segon article contra'n Bll. no los perdis que prest se presentara l'hora de aprofitarlos. Els poetes de Mallorca creuen que es un dever el respondre? ...

Estimadissim Tomas; ¿vols publicar de totes passades ta contestacio salada al article de Bofll.? Pels qui'l conexen no val la pena de respondreli. Los plurals en *e* fan sa via y si no la fan la farán. El silenci me complau, per estalviar-te feyna y tal vegada disgusts. L'enveja y la vanitat lo tenen fora de si, foll. No va millor dexarlo gosar del seu triunfo? A ultims del 67 va escriure tres llarguissims articles, encara mes personals y mes insolents contra mi, y no'm vatx penedir de haver callat.

Not puch posar ni una ralla mes. Reb los cançoners y disposa de ton amich. — Mo.

Memories a en Rosselló a qui tampoch puch escriure.

69

Barña, 24 Abril del 74

Els de casa son els mes mal servits, acab d'escriure llarg.^t a en Rosselló y per tu no quedarà mes que un roagó de carta. En Picó será l'héroee dels Jochs d'est any, te l'englantina ben guanyada mhen alecr porque crech que ho passa mal. Ni haurá un mestre mes; l'Ubach vendrá darrera tu. Se troba convalacent d'una malaltia gravissima; no crech que hi haja home per molt temps.

A pesar del desitx de volerme olvidar com mantenedor de que som mallorquí hi haurá, si no me equivoch, tres ó 4 compatricis que sortiran a la festa vinent.

Ni tu, ni'n Terongí, ni'n Ferrá ni altres mallorquins que no he conegut, ni na Victoria (si no me equivoch) heu pescat res. La mort de St. Pau ha cridat l'atencio de tots y sin embargo se queda dins es covohont fan companyia a altres molt bones. Paciencia y fins l'any vinent. Encara no se ha publicat el fallo y t'encoman el secret.

Jo't pogues tenir sisquera tres dies a la próxima festa!, estaria tot content. Quina llástima que estigues tan a l'estaqueta!

70

15 de Maig 1974

Estimadíssim Tomas: Tardá t'arribará el títol de *mestre gay*; aco-nortet perquè el teu y el meu s'han despatxat plegats, ja veus que no he procurat per mi mes que per tu.

Hi ha una gran efervescència dels de les *ans* contra les *ens*. Demà se reunexen a so de trompetes los que volen protestar quantre'l mallorquinisme, y sobre tot mes o manco encubertament contra'n Mariano Aguiló.

En Roca y Roca te promesa la seua crítica dels Jochs del 73; no t'espantis. Volen fer una tempestat dins un tassó d'aygua, sempre es sensible y perillosa la desunió, pero que hi ha que fer!

Havia d'escriure a en Rosselló, pero no ha pogut ésser per vuy, saludal si tens ocasió.

Feis tots los adjunts forans que bonament pugan, puix quel tom valdrá mes de un duro. Salvem en lo possible la bandera mallorquina.

Adeu, estimat, reb l'abraç de ton amich. — MARIANO.

La familia te saluda.

71

Barña, 29 Maig del 74

Estimadíssim Tomas:

Me vetx obligat a contestarte devant gent que enrahona y tu sabs que jo tench molt poca concentració.

En conciancia no se que aconsellarte per secundar el teu desitx d'entrar al cos de Bibliotecaris. L'Arnau, Rector passat d'exa Universitat, es ara Director de Instrucció Pública; tal podien anar les coses que jo fes un viatge a Madrid, sense per axó esperar ni ferme ilusions. Encara en la Univer.^t nova no hi ha un pam d'*estante* per fer la colocació dels llibres. Demanar personal crech que semblará intempestiu.

La teua posició me preocupa, y me sab greu que no te hages enginyat per poder venir una temporada aquí per acabar la carrera de lletres que es la millor clau per obrir les portes que tu desitjes. El sacrifici quiet deman es que vengues a passar un mes sisquera en esta ta casa. No pots dexar l'escola un mes? Pénsethi.

No se res de *quiebra* den Verd.^r. T'han parlat d'ella a proposit de la *Biblioteca Catal.^a*? Supos que es una broma per ferirme á mi; diguem qui y com t'ho han dit. No ten oblidis.

Leczesperació dels de les *aans* es molt grossa, pero encara ho es mes la meua calma. Usen de totes les armes y molts tenen el proposit de matar els Jochs Florals; ho lograrán? En Vidal, en Briz, en Miquel, en Barallat, &c &c, son els capatassos d'aquesta creuada, encara que per axó no hi ha tampoch gran unió entre ells.

No he vist encara en Pons, ni he rebut per Muntaner llibrater l'en-

carrech den Geroni Forteza. La sort den Geroni va esser casual; ojalá puga conservar eix destino y prosseguir la carrera; bon miracle será, tota vegada que abans de pendre possessió ja havia caygut en Balaguer que creá exos destinos. El mateix Geroni no te contá fil per randa com lo havia agracit? Acas també esta renyit ab tu? De totes les *tirries* la seua es la que manco me se explicar. En sebre la seua direcció a Sevilla ja m'ho escriurás, puix li tench á contestar.

No't preocupi la critica apassionada den Roca y Roca. Sa *pesidilla* de Mall.^a es mes forta que la de les *ens*. Tant de mallorquí premiat los encocora.

Adeu. En Verdaguer no tendrá fins dilluns els datos que necessit per escriure a en Geroni Rosselló y an Gelabert. Digali que exos dies si no l'hi escrich en cambi pens molt ab ell. Sent el fiasco de l'obra den P. y la complacencia catalana en destruírla. Conservat, saluda a ta familia y reb l'abraçada de ton coral amich. — Mo.

72

5 Juny 1874?

Estimadíssim Tomas: La carta den Placit me dispensa la meua.

El segon article den Roca es manco fort, y no hi ha que ferne cabal.

En LL. Pons ha passat el dematí á casa y ara son les vuit y tampoch puch escriure a en Rosselló y tench la cara quem cau de vergonya. Digali que he entregat a son nebot el paquet de llibres que m'enviá per ell en Verdaguer y l'eng'antina de plata que ha guanyat est any.

He tengut una alegria del sermó del teu germá. La meua dona saluda la teua y á tu. Rep una abraçada del teu amich. — Mo.

73

Barña, 8 Juliol del 74

Estimat meu:

Na Pepeta vuy ja ha sortit de casa per anar a les misses del aniversari de son pare.

Tench acabats, *agotats*, varios dels fulls del *cançoner*, que ha tengut molta mes acceptació aqui de la que jo esperava. Guárdem tot lo que tu tens y en tenir proporció m'ho remetrás. Los de la *Ballesta* regalels a qui be te aparesque perque no men fan falta.

L'escasdat que tench de paper y l'impossibilitat de trobarne mes d'igual fa que no puga tirar mes nombre d'exemplars quel precis per cubrir en prou feynes els gastos. Axó fa que no haja pogut regalar, com me proposava, exemplars complets a tots mos amics. Els plechs que ara me fan mes falta son els de les cobles dels *usurers* &c en paper gran, escriume quants ne tens. De cada quadern ne separ uns quants exemplars de que no'm vull despendre fins que tenga el volum llest. En Muntaner bibliotecari s'hi va suscriure per conducte den Verdaguer. Si en G. Maura mira aquesta impressió ab bons ulls tendré (y axó t'ho pregunto en secret a tu) molt gust en regalarli un exemplar de

tot. No havent hi prou exemplars per molts entusiastes me sab greu que ho tegan els indiferents. — En Muntaner llibreter ne ha enviat a cercar tres exemplars a en Verdaguer: si sabs qui son els suscriptors ja m'ho dirás. Per tu y per G. Rosselló completaré els que vos faltin ab exemplars de paper antich que son els mes caracterisats y els que mes tart se cercaran ab mes afany.

Apesar de lo quet dich si tu trobes que degui fer altra cosa y regalarme a altres persones digmahó; ab la confiança fraternal que tenim ja veus que tens obligació de advertirm'ho.

Se que gosares bastant per Pollença; parlem den Llobera y den Costa.

A Deu, estimat, saluda a ta familia y disposa de ton amich. — MARIANO.

La meua gent te saluda.

74

Julio?

Estimadissim Tomas:

Te pos una retxa desde la Biblioteca, y quan van a tocar les tres, per dirte que no te escrich.

En Placit es fora y me encarregá moltes memories.

Que has adelantat en la teua pretenció? Jo encara no torn estar en el meu centre, me sembla encara una continuació del viatge.

En Sancho me enviá una *Corona de la Beata* y era cosa de agrahirley ab carta especial. Saludel y donani les gracies de part meua. Quant arribí dexí a n'Amer y a na Victoria el quadern y fins quel me tornaren no vatx sebrer quil me havia regalat.

Si hagues escrit a casa na Francisca y na Trina hagueren posat colca cosa a la carta per na Carme. Saludala carinyosament de part nostra, dona una besada a tes criatures y un abraç a tos germans y mana a ton amich de cor. — MARIANO.

No puch escriure o contestar per vuy a en Pep Lluís. Dónalos mem.^s de part meua. Fesme quedar be quant tengues ocasió ab tanta gent ab qui'm vatx despedir a la Francesa, v. g. en Frates &c &c.

No he fet gayre per n'Alvares, digasme que he de fer.

75

Diada de Nadal del any 74

Estimadissim Tomas:

Deu te do unes bones festes y un bon any.

He pagat un fort tribut als costipats o cadarns de l'estassió. Gracies a Deu ja surt de casa, y d'aquí una estoneta cont anar a oir l'ofici de la Seu, que val un viatge no diré de Mallorca, sino de Filipines. Es de lo millor que he sentit en música. Vuy fa *trenta un* quel vatx començar a ensaborir y encara no m'en he assaciat.

Si me haguessen dit que jo y tu y tot, haviem de sobreviure a en Marián Fortuny no ho haguera cregut. Be diu el refrany; mes val qui piu'la que qui siula. Duguem la nostra creu com pugam, que per lo que vetx les coronas d'espines son mes facils de dur que les de roses y llorer.

Vuy havia de sortir l'Annuari den Matheu. El rencor entre les *aa* y les *ee* creix, y es possible que rebent en la proxima reunió de adjunts per anomenar mantenadors.

Seguesch posant noves fulles en el *Cançoner* y a la *Bibl.^a Catalana*, y jau veurem. La ploma me pesa y es que may la puch agafar per gust. No tench una hora meua; de lo qual jo men tench un poch la culpa. Voldria aquest any nou posarhi una mica de remey.

La salut de les dones de casa es *axí xi*, pero mes val no queixarse y Deu fasse que no pitjor.

Rebí fa poch el calendari del Isleño per mans del Ubach y te vatx escusar pel teu silenci com me havies encarregat.

Tant de bo que haguesses fet el miracle de venirten a passar aqui les festes. En Querol va estarhi 15 dies. Creix com a poeta y com amich.

Dona una aferrada pes coll a ton germá Francesch y saluda cordialment a ta esposa y dona mitja dotzena de bessades an els teus infants.

Que se sab den Geroni Forteza? Li tench d'escriure a Palma o a Sevilla?

Si veus en Muntaner donali la enhorabona de part meua; crech que deu haver rebut el nombrament de oficial del Cors de Bibliotecaris.

Ni a ell ni an en Geroni puch escriure per vuy. A la Seu queden. Adeu y felicitats. — MARIANO.

76

Barña, 1 Febrer del 75

Estimadissin Tomas:

Ma casa ha estat un hospital general; ara encara ho es per la Pepa, que no ha pogut dexar el llit; y pels demes es una convalecencia. Encara no he pogut sortir al carrer, tench molta feyna atrassada y comens per escriuret sense sebrer si podré enviala al correu.

Te don una abraçada de tot cor pel primer acte de les *Noces*: Aprofitey pels restants les inspiracions y les estones que pugues aminvar en el descans quel teu cos demana y necessita, recordante sempre que lo primer es la salut.

Desgraciadament no't farà falta pel premi quinquenal per ara. Els *AA* representats per Briz y per Barallat se han apoderat dels *Jochs* de aquest any presindint del *Reglament nou*. Veurem lo que faran. En Camps y Febrer me ha fet una llarga visita mostrantse enfadat y desijos de sortir de adjunt, com varios han fet. Jo predich la calma y la feeltat a la institució, y dexar fer.

Te agraesch l'haverme suscrit al *Museo Balear* y voldria si es possible pagarho aquí en Barña, ahont supos que hi haurá alguns sucriptors, puix semble que ha agradat.

L'article den Terongí esta molt be. Fesme favor de dirli la meua malaltia y que li escriuré.

Lo mateix estimaria que diguesses a D. G. Rosselló, puix indublement espera resposta meua.

Digali que entretant prepari les altres 8 planes per completar el primer full que no mes ne ha enviat mitx.

La setmana entrant enviaré paper y cançoner, digaley.

Adeu. Aquest decapvespre haure de escriure an Hartzembusch quel temps que he estat malalt ma escrit una pi'a de cartes parlantme del Tirant lo Blanch.

Conservat, saluda a la familia y amichs y reb l'abraç de ton amich.
MARIANO.

Qui es qui prepara un tom de poesies mallorquines, com anuncia el *Museo*? Un altre dia te diré colca cosa de les teues poesies que he llegit, la castellana y la catalana me han agradat.

77

30 Abril 1875

Estimadíssim:

En Placido es fora y jo estich a l'estequeta a la Biblioteca ahont me envien el baranar. Entre un brot de dues *taronges* per derreria hi ha vengut aquesta carta en que tant poch lloch me dexen per escriuret. En part han fet be, puix que a mes del despatx ordinari he tengut la visita mitx oficial y mitx amistosa del Rr. de la Univer.^d Director del Institut y de alguns catedratichs, y despres del funeral que pen Bordes han celebrat a S. Juan han pujat a veure la casa.

Hi ha moltes poesies premiades que coneix per haverles llegides, entre les *desetxades* aquests anys darrers v. g. el Cant de Salomo &c &c. Passat diumeuge te contaré lo de la festa en que noy faltara bombo: Sera una funció de *desagravis* a la llengua catalana pels molts quels mallorquins li hem fets. Adeu y nou prengues en serio: es precis tenir calma y resignacio per les miseries literaries y politiques. Te abraça ton am.^{ch} — Mo.

(Fins dimecres, si Deu ho vol.)

78

Barña, 7 de Maig del 75

Amich estimadíssim:

Ja hauras vist la cullita, l'esplet de premis que en aquests ultims jochs Florals ha obtengut en Pitarra. Men alegre pel premiament y pel *Consistori*. La *ovació* del publich no fou ni de molt tant escalfada com semblaba que havia d'esser atesa la popularitat den Soler. La decoració

de la sala no estava mal. Not parl de les composicions perque no vaig estar en punt a proposit per sentirles be. Aviat tendrem el tom per judicar. S'han fet banderes noves en los noms dels mestres; la teua estava en el millor lloch. Aquest any han *desarmat* Mall.^a vull dir que noy havia l'escut de la illa. Sia com sia ja'n tenim 17 toms y la gent encara no n'esta cansada, a jutjar per la demanadissa de targetes quey ha hagut.

Vaig llegir en gust el judici que feres de l'Anuari den Matheu. Li doni, en quant a versos meus, lo manco que li podia donar, perque no diguessen que traya forces de flaqueza a favor de les *ee*. Aquelles poques quartilles no valen lo que tu'n dones. Ja m'explicarás per clar quina oposició suposaves que t'hi farien *certs redactors* del Museo.

N'Amer ha colocat en Picó (segons en Costa m'ha dit) en el Ferro carril de França ab 25\$ mensuals, en el destinet que tenia abans n'Obrador.

N'Amer no men ha dit res, sens dupte perque en Placit ley havia demanat quant n'Obrador se determiná a dexarlo. N'estich content per en Picó, que si vol podrá ferhi carrera; el prosaisme del ofici no axala les ales de la imaginació.

Com mes temps y mes quiets fa estar el mestre als atlots, mes bots y mes crits fan com surten.

Cada dia me crem ab tu perque insultares les taronges que enviares: havia molts anys que no'n tastava de tan bones, el tamany les fa mes esquisides. M'has volgut endolcir ab elles els *disgusts* de les enemistats literaries quels Jochs m'han produït? No men pos gayres pedres en el fetge, y es precis confessar que les taronges tenen prou dolçor per adefegar tota la fel de les males llengues.

L'amistat del Rector de l'Universitat y del Director del Institut me fan cabi'lar algunes vegades com les podria utilizar en profit teu; alguns plans he fet que al cap de pochs dies ja no m'han semblat tan realisables.

No podries guanyar cap de les assignatures quet falten pels examens del final d'estiu? Pensethi. Adeu. Mem.^s a tota ta familia y reb l'abracada de ton amich. — MARIANO.

79

Barña, 2 Juliol del 75

Estimadissim Tomas:

Estich empegait de un silenci que se sembla tant a la ingratitude, segons com se mira. Les meues feynes (y la meua *peresa*) son el ventay que tench per espassarme la calrada que la vergonya me sol donar: y tot propositantme escriuret llarch, pas els correus, y call y call; y ara que he agafat la ploma (que me va molt mal) vetx que noy cap res de lo que voldria dirte dins aquestes cartes a corre cuyta, y no servexen mes que per saludar; axó son targetes de la amistat com les altres de

cartó son pels coneguts. Quant podrem anar a fer una llarga volta junts? Aquestes son les cartes que mes desitx.

Contava fer una xerredeta ab en Lluís Pons y no he pogut.

Te vatx guardant lo que publich del cançoner gotich, quant hora sia tel enviaré.

Saluda a ta familia y mana a ton amich. — MARIANO.

Deuria escriure a en Rosselló y an Muntaner y no puch.

80

Primer d'octubre del 75

Estimadissim amich Tomás:

Quen trech de pensar en tu si no t'escrich? Tres dies fa quel teu recort me acompaña. Me proposava consignar qualche cosa de lo que he sentit, en esta carta, pero m'es impossible. Tench el meu fill que comensa a estar afamegat y venen dides que no servexen. No vull que-xarme, tota vegada que he rebut un benefici inesperat que casi sembla un miracle.

Comunica de part meua la agradable novedat a les teues dues families y de part de la meua esposa y de mon pare. Dona els molts anys als dos Franceschs.

Te fas igual encarrech per en Rosselló y la seua costella.

Adeu!, moltes coses te voldria dir, pero me falta calma y temps material per escriure. Dona les gracies de part meua a en Terongí y díquesli que he fet repartir ja mes de dues terceres parts dels exemplars de sa poesia quem remeté.

Salut y nons oblidis en les teues oracions — MARIANO.

81

Barcelona, 21 Desembre del 75

Tomas estimadissim:

Aquest any a mes d'un fill ha volgut dexarme per recordança un costipat d'aquells de pinyol vermey; no obstant he volgut saltar del llit per contestar tres cartes que nos poden retardar y comens per la teua.

Fins ahir entrada de fosch el carter nom va dur la teua elegia de Tibulo. Volia veure en Pep Coll a qui parl de tu molt sovint, y niy he pogut enviar en Placit perque sen va anar a la torra y no se si ha tornat. A mi'm sembla que lo que desitges no es impossible ni molt menos y que tot dependex de la redacció de la sollicitut per trobar empenyos per ferle resoldre favorablement. Quant estiga mes ben informat t'ho escriuré. Pensa, donchs, en fer una sollicitut lacónica, sentida y tant ben escrita com sia possible demanant que te admetin a oposicions, y molt será que no surta tant ben informada y acompanyada de aqui com convenga. Ditxosament tens temps.

No te dich que la teua traducció me ha agradat molt, perquel meu

vot serveix de poch. Ara arriba en Placit y m'ha dit que ha dat alguns passos y t'ho escriurá.

El *Pi de Formentor* me dexá esglayat. L'altra diassa l'autor me va escriure una hermosa carta que encara no he pogut contestar. Es una de les esperances mes riques de la nostra llengua de teulades en avall. Deu lo beneyesca.

Prest sabras *part* de les novedats ques preparen a Provença; crech quel programa de premis sortirá un dia de aquests a la Renaxensa, segons me va dir en Quintana.

Digam qualque cosa dels teus companys mallorquins den Rosselló, den Maura, den Terongí y den Ferrá. N'Alcover no torna a Barña?

Dona una forta abraçada a ton germá Francesch felicitant a tota la familia y mana a ton amich. — MARIANO.

82

(31 Marzo 1876?)

Amich estimadíssim:

Posaré la firma per refrendar la amistat; les nostres cartes s'han convertit en una especie de revista de comissari en que hem suprimit la revista y no deym sino *presente*: dia vendrá, Deu ho vulga, que podrem continuar les llargues converses. Lluyta y confia.

La gent de casa axí-axí, y may pitjor. L'Angelich comensa a descloure els ulls de l'ànima mes de pressa de lo que convé. El silenci no es oblit; si l'amistat no fes que cada dia me recordes moltes vegades de tu, els projectes catalanistes me bastarien per recordarte molt sovint. Non realisarem may cap de plegats? Per mi es comença a fer molt tart.

Adeu, que ni temps hi ha de llamentarse. Saluda als teus y als amichs, reb moltes mem.^s de les de casa y una estreta abraçada de ton verdader amich. — MARIANO.

Agrayesch els dos almanachs de casa Gelabert quem completen la colecció quen tench. Altra vegada Adeu.

83

12 Maig 1876

Estimadíssim Tomas:

Els meus pochos y vers amichs me van fugint a tota pressa, y tu que casi podries suplir per tots vius lluny y sense esperança de dexar la terreta.

Ara hi ha una vacant en est Institut d'una cátedra de llatí, per mort den Ortega que fou Director durant la revolució: en Coll men parlá desitjant que tu la omplisses, pero encara no sabia si es donaria per concurs o per oposició.

Prest tendrem el tom 18 dels Jochs Florals; no vuy preparar la teua opinió, a fi de que la impressió te sia mes verge.

L'altra diassa vatx rebre una esquila provenzal impresa en quem convidaven per un dinar en Avinyó, dia 16 d'aquest mes si no recort malament. Els felibres viuen mes agermanats quels catalanistes. Veurem quen sortira d'aquesta festa.

Estich trist mes que curiós per les frases misterioses (tal vegada per massa laconiques) quem dius de les oposicions del nostre amich. Donali la mes coral enhorabona y que no perdi l'ánimo. Tant de bo que jo te ves ab tan coratge com ell, encara que ja endevin, pel meu Angelich, quels infants acobarden per les empreses arriscades, lo que no dexa d'esser un mal per ells.

No pots venir ara o en Setembre a pendre cap examen mes de la filosofia y lletres? Si sabesses lo queu desitx! Me faries el favor mes gran quem pots fer de *dispondre* per axó de ma casa y de tots els meus recursos de una manera mes lliberta, mes franca de lo queu pots fer dels honoraris, tant teus que guanyes ab el suor del teu front. Es un sentiment que comprens, y no mi vull allargar mes... No escrigues fins el dia que pugas y sies mes llarch; noy fa res quet torbis, pero escriu resolt.

Adeu, dona una abressada a la teua familia y reb la del teu ver amich. — MARIANO.

Me oblidat de agrahirte les taronges y es una ingratitut ben lletge, puix que no oblit cap dia de enseborirles y de ferles tastar a la meua gent de fora casa.

84

Barña, 22 Setem.^e del 76

No sies essegerat en l'agrahiment, que axó es posar de relleu la meua ingratitut, o'l manco la meua *grosseria*.

La teua carta ens ha fet presenciar la teua arribada a casa. Voldria que pel gust de les *tornades*, sisquera, aprofitases totes les ocasions favorables per passar una mesada en ta casa de Barcelona, fins que venga l'hora que desitx, en que ja no's tractará de mesades, sino d'anyades. Has dexas molt buyt y una *estela* d'anyorança que no s'esborrará.

En *Paul Meyer*, ques el primer filolech y critich de França, sen va vuy a Palma, si es que torna de Monserrat a temps d'embarcarse.

Tenguent en compte les teues ocupacions veuré si'm puch passar de recomanartel directament. Fas pensament de donarli no mes que tres targetes, per Quadr.^o, per Rosselló, y per Muntaner. Voldria no obstant que conegués als escriptors mallorquins, y ja quen Tomas es fora, en Pons, en Maura, en Terongí &c. Dat que no't venga a veure ves a dexarli targeta a la fonda. Es una verdadera notabilitat, ha publicat moltissimes obres, especialment provençals antigues: es professor del *College de France*, Director de la *Romania*, de la *Revue critique d'histoire et de litterature* &c. Molvidava de que de nom l'heu de conixer, perque vengué l'any 68 als Jochs Florais ab en Mistral &.

A pesar de lo dit, y del desitx natural de que tenga un bon recort de Mall.^a no t'hi amohines gens ni mica si es que trobes apatia per part dels companys. *Parla el castellá y enten el mallorquí*. Adeu, saluda als teus y als amichs. Hi ha mes rectories vacants que opositors! — MARIANO.

Una P. D.: Son les 3 y $\frac{1}{2}$ y en Meyer no ha comparegut per la Bibli.^a Men vatx al moll per si's cas que haja arribat de Monserrat. Si'l trob y sembarga doblegaré la punta inferior de aquesta carta.

85

Barcelona, 6 Octubre 1876

Estimadíssim:

He comensat a fer una mica de vida nova: ja'm contentaria de tenir encarrilats els treballs a final d'any, que Deu me ajud a vencer la meua presa.

Ahir rebí carta den Llorente. Me diu que la teua poesia li agrada mo't y que un dia de aquests la publicarà en les *Provincias*. La impressio del tom va molt a poch y poch y s'en cuyda en Boix, a qui cont escriure perque te envijs ses proves.

De salut may mes mal, pero axó no vol dir que anam bé. Per elles no hi ha mes que una de malalta, la petita, L'incomodat de na Fran.^{ca} me doná unes quantes hores de terrible ansietat.

L'Angelich ja *va pels cazals*, sense perde la alegria: veritat es que treu la bilis per una altra banda.

Saluda molt coralmemente a en Fran.^{ch}, quant li escrigues, de part nostra.

Mem.^s a na Carme y a ton pare y besades pels infants. Contava escriure a en Munta.^f y an Rosselló y no he pogut fer mes que la meitat de la feyna quem proposava. Mun pare, com sempre, vos dona mems. a totes les de casa. Te abraça ton amich. — Mo

86

13 Octubre 1876

Estimadíssim:

No estich per escriure un nou *Proces de les olives* que desde el segle xv s'ha estampat sinch vegades y jo tench ganes de reproduirlo (si la autoritat ecclc.^a m'ho permet, apesar de que fou escrit per un eclesiastich famos de Valen.^a).

La traducció que has feta no importa corregirla, puix que cont publicar el tex llatí, pero me servira molt. Si tens qualque estona vagativa torna llegir el poemeta de la *Divisió de Mallorques* que vatx remetre, y mira si en la part llatina del *Noticiari den Salcet*, que publicá en Tomas en tres dels seus Almanagues, hi ha qualque cosa que puga servir per nota a dit poema. Per mi val molt la pena, tota vegada que dit

Salcet parla de casi tots els eclessistichs quen Turmeda cita. Tench impres el segon full que te enviaré a la 1.ª porporció.

Me alegri de lo que mescrigues den G. Forteza. Si res mes ne sabs ja m'ho dirás.

Com deu gosar el teu germa Fran.^{ch}! Estich content quels pelegrins de *Mallorques* hi hagen arribat els primers. Adeu. Memories y *renys* a na Carme, besades als nins. Te abraça ton amich. — MARIANO.

87

Barcelona, 12 Janer del 77

Estimadissim Tomas:

La mort den Coll y les conseqüencies que della dech treuren me tenen alienat. Axó ha fet quel disgust del *Almanaque* no fos tan de durada com me temia; he lograt distreurem. No per axó minteressa manco y desitx estar el corrent de tot lo que pas al *domini de la premsa*.

Te don l'enhonorabona per *La Gloria de ma patria*, no per compliment, sino de bon de veres. Jo no he pogut fer un vers, ni la carta per dir que no he pogut.

Me interessa sobremanera que en Gelabert me enviý els plechs impresos de la *Bibl.^a Catal.^a* pel correu proxim y ni axó'm queda temps d'escriurali: si pots suplir ma carta me faras favor, y de tota manera que crech que vas a can Rosselló digues a en Geroni quey don ell sa sempenta que puga que estich en descubert ab el publich.

Contava dedicar una hora a escriure cartes y m'ha comparegut una visita d'aquelles que nos poden despedir ni acursar.

En l'ult.^a no dius res den Fran.^{ch}, lo que suposa que esta completament restablert. Saluda a tota ta familia de part de la meua y reb l'abraçada de ton amich. — MARIANO.

88

Barña, 2 febrer del 77

Estimadissim Tomas:

Esper ab ansietat el *Musseo* per completar la idea de la festa de Miramar quem dones. En *Quadr.^o* y en Tomas hi assistiren? Estas amable ab la meua pobre carta, escrita a corre cuyta, si fos d'una dexeble teua de gramatica prou hi tendries que corregir.

En Tomas no ha fet l'*Almanak* que solia? *L'escandol* que s'ha promogut me fa pensar mes ab ell que de ordinari. Com ho ha pres? Ab complet silenci supos. Es dolor que tu has sentit a la boca aquests dies se sembla bastant a les fiblades espirituals que tots sentim llegint els articles estampats que m'has enviat: axó es un caxal que sempre ens arrancan y may mort, al contrari, va posant les rels mes fortes. Tench el *Solfeo*. Aquests anonims indecents trobats a les dues escales quem

dus, contenen personalitats? Digamho tot, que no es curiositat lo que sent, sino un altra sentiment ben distint... No se sil complet retrahiment nostro es del tot convenient: ni si's trobaria algun medi per debilitar la recrudescencia de aversió o d'antipatia que per força s'ha de haver despertat.

Aquests dies he publicat un *fascicle* doble de la *Bibl.^a Catal.^a* y he començat a fer compondre una obreta desconeguda de Ramon Lull «*Libre del orde de la cavaylaria*», per publicarlo apart en lletra gotica. Seria imprudent dedicar-lo a l'Archiduch? Es un *secret* quiet consult, responme. En cas afirmatiu supos que seria precis demanarli el seu consentiment.

Na Trina ha arreglat aquests dies les gloses mallorquines de 4 versos que basten per ferne un tomet. Pens estamparles aviat y desitx quen veges una prova que cuydaré de remetret. No'n digas tampoch res a ningú.

El pa de noces ha tancat la boca a en Geroni Forteza? Tambe es dels retrets en la qüestió taronginal? En Rosselló y demes companys de fora no ten han dit res?

Adeu, estimat, que t'he volgut escriure al temps de vestirme per anar a missa y les dones que te comanen molt ferm me donen pressa.

N'Angelich ja es un *entremaliat* de marca major; les seues gracies *aquests dies* no men fan tanta pensant en la cuestió mallorquina.

Perque no ve'n Francesch a passar aqui la primavera? Res m'has tornat a dir d'ell.

Saluda a na Carme, dona besades als infants y reb l'abraçada del teu amich coral. — MARIANO.

89

Barña, 9 Febrer del 77

Estimadissim Tomas:

Altres retxes apressurades que no son cartes, sino encarrechs.

Na Trina ha omplit un covonet teu de entregues de la *Biblioteca Catalana*, que fas compte d'entregar a en Francesch Fuster, tio de les atlotes, que crech te una drogueria titulada *la Palma* en el carrer de la Capelleria. Si dit Fuster no'l te envia, fesme favor de reclamarlo y guardarlo fins al correu vinent, en que't diré lo que sen haja de fer. Guardel de l'humitat. Devall de la tapa hi ha una coxinera que es den Tomas de la gran botiga o de na Marieta ma cosina. Estich contentissim quiet recordis del *diccionari*, que jo ara no l'oblit. Me anunciaries a mitges que en Palma ne anaven a fer un de mallorquí: diguem lo que sapies de axó que me interessa molt. Es gent formal?

He rebut y llegit tot quant enviaries; ja'n parlarem quant me escriguis la segona part de la carta ultima quem promets.

Adeu. Veuré de posarte ab llapis si marxa el covonet. Perdona les meues molesties, reb l'abraç de ton amich. — MARIANO.

Son les mil y no he vist en Fuster, ni se si marxa. Li he fet dexar el covonet a caseua y tir la carta al correu. Mira si haurá arribat.

90

(16-II-1877 ?)

Estimadíssim:

En Fran.^{ch} Fuster no parti pel correu quiet deya. Vuy sen durá el covonet, si'l vetx li diré quel te fassa dur a cateua, si no'l trob fesme favor de ferlo recullir. Esta ple de entregues de la *Bibl.^a Catal.^a* y del *Cançoner gòtich*. Fesme favor com te venga be de veuret ab D. Bart. Muntaner, y ell te dirá que sen ha de fer. No puch allargarme mes perque es tardíssim.

Si estas enfeynat guarda d'humitat y espera per desferlo una estona tranquila.

Mem.^s a en Fran.^{ch} y a tota ta familia y mana a ton amich que te abraça. — Mo.

L'Arxiduch me enviá tambe les medalles com si hagues fet el jornal: he seguit al peu de la lletra la parabola, &c, &c.

91

Abril?

Estimadíssim Tomas:

Bones Pasques nos don Deu y aprofitales per descansar.

La missa nova den Tomasset se acosta; els primers de Juny espera dirla. La festa será molt modesta y molt de familia: la missa a l'esglesia rural de la Concepció que tu veres fer. Tots hi voldriem un sermonet y que'l fes ton germá Francesch. Abans de tractar de comprometerlo he cregut convenient escriuret, creus quey tendrá dificultat? Será per ell molestia massa forta? Digam lo'que sembli pel correu vinent. De totes maneres ha de venir y voldria que vengues aviat que'l men duria a fer les escursions quiet dech a tu. Fes quiet diga un bon sí y entretant donali una abraçada de vostre amich. — MARIANO.

92

Barcelona, 6 Abril del 77

Estimadíssim Tomas:

Jam arrencat del pit de la dida á l'Angelich, ho ha pres bastant be, pero así mateix me te justament preocupat.

Mes encara mi te a estones la polvora perduda que gasta en T. Que vols que escriga? Lluir mes o menos en un article, sermó, &c. es lo facil, lo difícil, lo impossible es convencer a algú. El braç de mar quem separa de l'isla no basta per esborrar ni aminvar sisquera el sentiment que aquesta desgracia dona, pero sobra per ferme perde el quest (?) tractant d'axó ab mos compatricis. Mirau tan fenomenalment o filoso-

fica o cristianament com t'ho permetiguen els teus nervis y no te afi-
gesquis.

Si creus que en Francesch se haja de violentar per fer el sermó no vulguis quel fassa. Axó m'ho fa dir l'afecte que li tench, y el desitx de veurel aqui tranquil y sens preocupació que li destorb el benefici del viatge. Si a la trona hi te regular serenitat tendré una vivíssima alegria de sentirlo. No voldria de cap manera que li servis de disgust. Donali un abraç.

Encara tens tot aquest mes per fer unes estrofes pel Papa. Jo no he sabut ni pogut fer res niu he intentat. La traducció que ha fet n'Obradors de la obreta de Silvio Pellico s'ha tirat a part: ¿hi ha exemplars de venda?

93

20-IV-1877?

Casi don gracias á Deu de no tenir a ma ta carta y la de ton germá Francesch perque en el curt moment de que ara dispós no faria mes que enfunestirvos y enfunestirme en l'eterna questió sense sebre que aconseyar.

Vull dexar libre an Francesch de fer o dexar de fer el sermó y per axo no li escriuré fins que sápigsa sa resolució definitiva. En lo que no es libre es en dexar de venir, y jo voldria que emprengues el viatge prest, per fogir uns quants mesos aquexa admosfera massa carregada de terongina. En la ultima me deyes, crech, que me enviaves un nou folleto, noy ha que dirte que no l'he rebut...

L'Angelich bo.

94

Barña, 27 Abril 1877

Reprimesch el natural cuydado en quem posá ta targeta postal, volguent creure que el dolor agut quet sobrevengué haurá estat (axi sia) de poca durada.

La agitació, &c, suferta pel consabut escandol... y les traydorries de la primavera ne hauran estat la causa. Per Deu domina la primera, sobre tot ara que t'has *retirat a la vida privada*. Ja se que axó es mes facil de aconsellar que de fer, pero molt lograrás si ti empenyes. Quant estigues per escriure ja men diras qualque cosa que estich desorientat. Rebí la traducció feta den Obradors, quant val?

El pobre Angelich, sense la dida, esta batallant mes fort que may per completar la dentició. La descomposició de ventre y la inapetencia fa molts dies quel tormenten, y ja pots pensar com estem tots. Per complement ne Bel fa una setmana que esta al llit ab una respectable gástrica.

Adeu, estimat. No violentes a ton germá Francesch; si no está per

fer el sermó que diga no y fora, o digamo tu per ell. Ja't vaig dir que l'estimava massa per comprometrel. Donali una abraçada.

95

Barña, 4 Maig del 77

Estimadíssims Fran.^{ch} y Tomas:

Venen a cercar la carta per voltros, que no he escrit, perque he passat el demati ab Mossen Collell, que vuy mateix sen torna a Vich sense esperar els Jochs Florals, que perque acabien de perde el caracter nacional que tenien, los fan a la *casa de Comedies*.

Retardantse la missa, me sembla, Tomás, que ja podrás acompanyar a ton germá per anar junts a Monserrat y despres examinar-te de qualque cosa mes. Fran.^{ch}, el sermó ha d'esser d'una mitj horeta curta, dit en calma. Perdonam aquestes *doctories* que nexen del desitx de evitarte fatiga y la calor molesta de Juliol.

M'ha dit en Collell que un *Francesch Forteza* havia enviat a Palma una poesia al Papa per l'Album catalá que li voleu fer. Jo no he vista dita poesia, la durás quant vengues? Cada any te empenyes, Tomas, a feros fer un viatge gratis a Soller . . . Que vols quiet diga? Jo no hauria de fer mes que renyarte. Les dones y en Placit un altre dia ten daran les gracies. Mon germá ja es a dinar y vuy a casa treuen les estores, y jo casi te escrich damunt el jonoll.

N'Angelich ja torna estar trempat. Na Bel millora, pero encara en te per dies d'estar al llit . . .

Nom queda lloch per parlar dels *saynets* de n'Oliver.

P. D. Tomas has vist la *Reseña* den Rubió parlant de la restauració de la lit.^a catal.^a? Si la fullejes ja men diras qualque cosa ab *toda franquesa*. L'Atlántida de Mossen Cinto Verdguer es premiada.

96

Barcelona, 8 Maig 1877

Sil manco tu venguesses el correu vinent el meu silenci tendria escusa, puix rescabalaria de paraula els meus deutes per escrit. Ta poesia al Papa me agradá, publicala. En Collell ha anat donant allargues al plaç, y encara no ha comensat a imprimir l'album. Entregui la teua a en Verdguer.

Ja'n començat a estampar el poema d'aquest. No tench ganes denticiparte el judici quen form, al contrari, tench ganes de veure o de saber la impressió quiet farà. No't torbarás molt a veurel, puix que jan començat l'impressió. Supos quel vendras a llegir a Barcelona.

Ton germá deu tenir la maleta arreglada y esper darli una abraçada dimecres vinent. Quina vergonya si tu not prepares a seguirlo. Mira que vuy anar a Monserrat ab tots dos y si tu no vens amargaras el viatge a mi y a ton germá . . .

No olvit del tot les cançons. Ara la teua reyna seria molt mes facil.

Enviem tot lo que hage publicat mes en Ferrá. Les ven en fulletes soltes? Demana els 4 plechs del poemet den Turmeda a en Muntaner, y donalos a n'Obrador si es que no ho haja fet ja. Axo com te venga be.

97

22-VI-1877?

Ab molt mal de caxal que'm te el cap com un bombo te vull posar un parell de lletres per dirte la ansietat de la meua gent per la malaltia de ta filla. Esper que damá sortirem d'ánzia. El meu tocayo metge, que ha arribat vuy, m'ha fet una llarga racció de Tarongí. Ahir arribá a Barcelona el seu llibre, que no he vist encara . . . Farem de no parlarne ab ton germá Francesch perque axí estiga mes tranquil; que Deu li don un bon viatge. Y tu quant vens?

L'Atlantida ja esta estampada y el tom dels Jochs se repartirá la setmana que ve, segons me diu Mossen Verdaguer que tench devant y te dona moltes memor.^s per tu. Tan aviat com lo tenga tel enviaré.

98

29-VI-1877?

Tot hom acompanya a ton germá a Monserrat, tots manco els pares den Angelich que t'esperen per anarhi. En Francesch (que si vol será un notable orador) passará, el Juliol aqui, vina tu a passari l'Agost y en Setembre te despatxes del *hebreu*. No fasses el rontero.

Esperen la carta y no't puch dar els detalls quet donaria escriguent d'espay. La vista del teu germá fa que te anyori mes que de costum y lo de costum nos poch.

99

Barña, 3 d'Agost del 77

Estimadíssims Fran.^{ch} y Tomás:

Vos agrayesch molt la remesa d'articles referents a la qüestió teronginal que m'enviareu. Me vatx fer un panxó de llegir. Atés als meus nervis o la meua curiositat crech que lo millor es veureu tot. Si no llegint un ho olvidás, la ignorancia seria un remey, pero com axó no m'es facil, me convé com als infants peruchs veure la por de prop y iins mirarla de fit a fit. Ab axó, Tomasset, prepara una altra paquet per quant vengues. En G. Rosselló me diu que está disgustat del *Museo* perque no'n parla; que no está per les contemplacions en coses de tant d'interés; que una cosa es el comportament den Terongí ab lo *periodich* o ab sos redactors, y l'altra es la qüestió ab si mateixa. T'ho dich perque si's que resolien dirne qualque cosa, tal vegada convendria que tu y en Thomas Aguiló ho vesseu. Crech que es convenient perdre la por de parlarne privadament y ab dignitat quant sia necessari; qué me aconseyes contestar a en G. Rosselló? De totes maneres el silenciu in-

tencionat del *Museo* no me sembla lo mes propi. Ab poques retxes podria probar quels redactors estan a l'atura de sentiments que los correspon.

Aquests dies he perdut casi repentinament un amich artista que valia moltissim, en Jaume Serra, a qui ja l'any 62 li vaxt fer fer los titols de Mestre en Gay Saber, y me havia dibuxat tots els gravats de la *Bibl.^a Cat.^a, Cançoner, &c.* Barcelona ha perdut mes de lo que creu, a pessar de que creu que ha perdut molt. Quan lo vaig conixer pintava parets per mantenir sa familia pobrissima. Diumenge l'enterraren y el Governador presidia el dol el mitx de los germans ab *gech*, y duya darrera mitja dotzena dels titols millors de la aristocracia d'aqui, y lo mes triat en art y lletres de Barcelona. Axó t'ho dich pel contrast que fa ab Mall.^a, pero no basta per aconsolarment; com a caracter y com amich valia mes que com artista. Deu lo tenga al cel. Apenes havia arribat als 40 anys, y ara acabava de trobar, despres d'infinitos sacrificis, la ocasió per fer be y enriqueirse millorant la industria catalana.

Quis el promotor d'aquesta nova *Biblioteca Balear*? Quin tom será el 1.er? N'Obrador ha publicat la seua peceta teatral? Rebi l'exemplar de *Miramar*. Me l'enviá n'Herreros?

Vineten vuit dies abans de lo que fas comptes que t'esper per anarlos a passar a Monserrat, á mi en convé, y a tu no't vendran mal. La Santa morena que enten totes les *llengues* te inspirará perque surtis ayrós dels *temuts* examens.

En Tomasset ja's Vicari del *Prat*, a dues hores de Barcelona; es la terra dels mellors melicotons. Axí tengués una rectoria o canongia per tu, Francesch.

La traducció del Kempis valenciana de 1491 feta per Miquel Pereç la sab de adormit en Muntaner que te la mostrará y supós no tindrà dificultat per dexartela uns quants dies. Jo contava escriureli y per vuy no puch, y me convendria saber si ha rebut el document quem demanava de mans de ma germana Fran.^{ca} En Placit ley doná a ult.^a hora y tench por que se haja estraviat. Preguntaley y dona li mem.^s quant te venga be veurel.

Estimadissims, Adeu. Mem.^s a tota la família y rebeune moltes de la meua. Tomas no te adórmigues, y quant mes aviat vengues millor. T'esper lo mes tart de dimecres en vuyt.

100

Barcelona, 17 Agost del 77

Desitx que na Carme estiga ben restablerta de sa indisposició, que esper ab l'ajuda de Deu, que no sera un motiu per retardar ta vinguda. El misterics folletet que me anuncies no m'ha arribat. Si tench a dar al carter un axebruch proporcionat a la meua curiositat haurá d'esser molt fort: ventura que aviat me farás sortir d'ansia.

Entre les petites ventatges que voldria que traguesses de la teua ven-

guda una fora la de curarte un poch del esglay quet dona la cuestió teronginal. Necessites com el pa els ayres de Monserrat, y jo també. Vineten y vina com sabs que vull que vengues, com vas a cateua, com vas a fer classe, com vas a passeix. Vina per ferme el favor de descansar una mesada aquí, somiant el temps en que t'hi poguesses establir ab ventatges. Ab axó fins dimecres...

En Placit vengué una estona ahir, pero no te pogué escriure, tan enfeynat estava. Dimars a vespre vendrá a rebreerte.

Benvolgut capellá: gracies per la sempenta que has donat a ton germá; veslo senpentejant fins que estiga dins el vapor. Ojalá alçassen la sola com hi estarás dins y te veges obligat a venir per força. Molt me alegraria de que prenguesses aquest susto per tornar a tenir el gust de veuret.

De salut anam passant com podem y nom vull queixar per por de pitjor. Memories a ton pare, germans y nebot.

101

Barcelona, 7 Setembre del 77

Voldria que ja se acostás el juny a fi d'oblidar aquest Agost. No se si es egoisme, pero moltes estones me sembla que va esser una tonteria dexarten anar. Ja m'has fet falta una pila de vegades. La migranya quet rodejava quedá al manco en Barña? Tant de bo ten vesses llibert per sempre. Estich mitx empagait de dir res a en Francesch, que culpará la meua impotencia per no sebre esmenar les imprevisions de que no eres tu'l culpant. Adeu!, besades a tos infants, memories a la familia y una aferrada pes coll de ton amich.

Benvolgut capellá: Na Trina vetx que ha dit millor algunes de les coses quet volia dir, ab axó girem de full.

Que tal el *llibre de eximplis*, &c, que li ha duyt en Tomás? Es preccis quet revestesses de paciencia y que t'hi posis a treballar ab eficacia. Esper que nous arrepentireu de la molestia quel principi donará. Ja voldria tenir el titol y el tom per anar a Madrid. Una cosa y l'altra convé despatxarla en un any. Tu ests la palanca per moure y dirigir en Tomas.

Adeu. Vos abraça a tots dos vostre amich. Incloch el recibo del Sr. Aparicio.

102

Barña, 14 Setbre del 77

Amichs estimadissims: Supos an Francesch curat del mal de caxal sense haverlo hagut d'entregar al dentista.

També jo tench una incomoditat molesta, pero no tan rabiosa, un gra que destorba de seure y de caminar.

Acabusset an el Grech y mosseguel tan fort com pugues. Ahir vatx passar un parell d'hores ab en Pou y Ordines y ma pintá ab los colors

mes negres el catedratic de grech de Zaragoza: mal per mal, per de pronta semble molt mes instruit y mes racional en Garriga quen Cabañero. Estodia sens amohinar-te.

Tench na Fran.^{ca} y l'Angelich a St. Joan Despí de fa tres dies i ja'ls anyor. No pert del tot el temps; he repassat y corretjit un poch el *llibret dels consells*.

El vespre que ten anares vatx trobar una poesieta mes, que vull copiar y enviarte pel *Museo*; pero enfonzada altre cop entre'ls papers fa temps que l'he tornada a perde de vista. Ab el paraygua, questá llest, tench ganas d'enviarte els fulls que falten dels *Eximplis*, pero no crech que puga esser per vuy. Anan depurant la copia que tenia, omplintne els buyts y esmenant les errades, que abans de acabar la feyna ja tendreu lo queus falti si es que jo u tench tot. Les etimologies o observacions que te ocorrien en la lectura bo seria que consignasses les que bonament poguesses.

En Roca y Roca ha dedicat un article de la *Campana de Gracia* a la algarada taronginesca, titulat *Xue.s y botifarras*. Un ásko mes, del qual supós que no sen deuen haver tirat mes quels exemplars que acostumen, una quinzena de mils. Se que ha arribat pels recons mes arraconats dels Pirineus, inclus llochs ahont jo havia lograt oblidar aquesta pesadilla. Mentres no t'haja de causar gran molestia ves fent el replech de lo que surt a Mallorca.

103

21 Setb.

Per la tia Pepa Aguiló (de ca la gran botiga) te enviay el paraygo y un paquet del Ms. o copia dels *Exemplis*, començant per l'Exemple 16 y acabant pel 46. Estich en dupte si convé estampar á Palma ja el primer plech que aqui no esta del tot compost. Axó ho aclarirem en la proxima carta perque t'escrich aturullat.

Rebí el paquet que me enviaves pen Sales . . . La tia Pepa den Placido, la pubilla, se está morint y aquesta vegada sembla de veres. El *floronco* que m'ha privat una pila de dies de caminar encara me priva de seure. M'he divertit!

Vuy al vespre esper el nin y sa mare.

Adeu. El canari den Fran.^{ch} xerroteja que es un gust. Si vetx res d'aquestes festes vos enyoraré mes. No oblideu els *Exemplis* y rebeu l'abraç de vostre amich.

104

28-IX-1877?

Estimats meus: Tots vos comanam molt y anam passant.

Rebí el nou folletet den *Frates*, y el vaig engolir d'una glopada. Me dexá a la boca un regust de mil dimonis . . . , pero son unes *retóliques* plenes de veritat.

Crech que per no entrar en explicacions ab l'impressor de Barña. convé començar en Palma la impressió dels *Eximplis*, puix que aqui no hi ha mes que una dotzena de planetes compostes y no val la pena de fer lo primer full aqui. Pregunta a ton parent y amich meu Pep Fran.^{co} la direcció del seu fill, quem vatx oblidar de demanar-li ahir quem vengué a veure y tal vegada per ell podre enviarte els papers que falten.

105

B. 19 Oct.^e del 77

M'alegrí de les cartes de protesta que m'enviaries, que et tornaré quant pugui. En Tomás Aguiló sab qui es l'autor dels folletets... Quant tu'l sápigues ja'l me dirás, a fi de sortir de presumcions y sospites.

Un volum d'unas 500 planes feya comptes de fer dels *Eximplis*; un tom basta. Tens facultat de triar, voldria, empero que no ho fesses ab un criteri massa estret, puix que en el prolech se haurá de dir lo nombre dels exclusits. L'estudi de l'edat mitjana ens ha acostumat a les *nuditats* y *crueses* que la caracterisan y nos pot esser escrupulos al tractar de reproduir llibres que no poden escandalisar a cap intel·ligent, puix que a mes de tenirlos en llatí solen estar arromançats en casi totes les llengües neollatines. No per axó pretench imposarte, tota vegada que tu has de firmar el volum: obra com te sembli.

Recull (sense pagar totes les entregues de la *Bibl.^a Catal.^a*) que et faltin y dona una ullada a la *Cronica del Rey en Jacme* que he reproduit casi tan fotogràficament com m'ha estat possible. Els tests feels son els mes estimats per la filologia perque senyalen la fetxa y la localitat, &c. *Veguades*, *pagina*, &c, es general a la major part dels llibres, inclus el *Tirant* y obeyeix a un *so* que se sent molt en Mallorca, ahont no diuen *vegades*, sino casi *vagueades*. De la fidelitat no sen arrepen-teixen no posanhi visibles errors del escriptent. Tu no has tengut temps per mirarte les reproduccions feels que ara acostum fer per tota Europa y que alguns per mi duen fins el ridicol en la puntuació y en les majúscules, &c.

Si arreglases el manuscrit fins el punt que l'original nous fes falta, jo'l podria tenir tal vegada algun temps aqui, y me podriau enviar les proves ab una faxa d'impresos, y jo las tornaria pel mateix correu ab les observacions quem semblassen, a fi que despres poguesses triar ab mes datos. No crech que convenga uniformar la ortografia perque la uniformitat tractanse d'obres antigues es una visible falsificació. Pos *vn* y *vna* y *l'u* per *v* en mitx del mot, pero no pos *vlls* sino *ulls*. Algunes vegades la doble *f* a principi, y sempre el mitx de dicció, pero may doble al final.

Mes que tot convé que no te amohinis a fi que no cobris repugnancia a est treball, tot se arreglará. No't deix fer del tot el teu gust, que tal vegada fora rejuvenir y uniformar el test per ferlo mes lletgible; perque tot lo que guanyaries ab los lectors ordinaris ho perdries pels erudits,

y com tu sabs el motiu de ferte fer est llibre, y sabs quel Ms. es d'una Biblioteca pública que ab facilitat podrán fiscalisar, resulta que convé anar ab lo degut mirament. Axo no fa que si tu acusasses en el prolech les modificacions que voldries no se poguessen acceptar. Pensethi. No se si me entenderás y jo no puch tornar a llegir lo escrit en mitx de moltes distraccions. Prenne la bona voluntat, not piquis per la meua pressa...

A casa meua passant. L'Angelich casi está be y na Trina quey *bava* me renya perque no ten parl. Besades als teus petits. — M.

106

26 Oct.º 77

Si aquests últims dies no t'han siulat les oreyes y especialment la dreta, digues que axó es una de tantes felórnies com el poble creu, o creyem que creu. Lo cert es que he tengut ocasió y dever de parlar be de tu, y dient la veritat semblava que feya una apologia.

Es el cas que un editor de obres ab cromos, &c, necessita un literato per traduir o escriure obres originals que donin moviment a les premses. Son les dues y esper dit editor a la Bib'ioteca. Sim presenta alguna obra acceptable per traduir del francés (ojalá fos del llatí), y accepta lo que ahir li vaig dir, crech o semble quet convendria acceptaro tu. Les proposicions son les següents: Una mensualitat de 60 á 70 duros assegurada fins l'Agost siguent inclusive; la teua obligació sería anar preparant dita traducció perque dins uns quants mesos pogués començarse a imprimirse y sen pogues publicar una entrega setmanal. Aquest treball fet a casa a les hores que vulgues te donaria temps per assistir a l'Universitat y fins per poder estudiar.

Aquest editor es un ingenier que sab mes de dibuix y de matematicques que de literatura y necessita un literat per triar les obres, &c. El que tenia que era madrilenyo ha mort, y son molts els que demanen per substituirlo. Sembla persona que es o vol esser religiosa y axo es un motiu mes de simpatia per tu.

A pesar de lo dit no'm fas ilusions ni conech aquest home lo suficient per respondre d'ell. Aquesta carta, donchs, se redueix a sebre si en el cas de presentarte dites proposicions les acceptaries. Les ventatjes que hi vetx es la de assegurararte la licenciatura y lograda aquesta veure si't coliques en la Biblioteca. Arriba l'interessat y no puch seguir. No't fassis ilusions, que no esper gran cosa. El recibet inclos fes favor de darlo a Tomas tio de les at'lotes quet comanen molt.

Van a tocar les tres y les visites no sen volen anar y son dues delles qualque cosa mes que visites. Volia escriure a en Gelabert, pero ni pensari. Prepara les primeres 16 planetes del full dels Exemples. Te enviat tot lo que tenia...

107

2 Novbre. 1877

Haguera fet be de no escriuret com pensava, fins que tot hagués estat resolt, perque ara te haurem dat sense voler dies de *maldeventre* que se han allargat per motius verdaderament extraordinaris. Prenho ab paciencia, que molt será que un desitx tant constant com tench de veuret collocat aqui no se realis aviat. No't vull omplir el cap de projectes.

L'editor acceptá abans d'escriuret les basses o pactes quet vatx dir, y quedá que alendemá vendria a les dues a la Biblioteca per dar-me una llista d'obres per traduir, a fi de que jo triás. En lloch d'axó vengué ab una partida de plans d'obres ridícules y no trobí res acceptable per tu. No tench perdudes totes les esperances; y aquesta nit cont veure si en Mañé y Flaquer me fa practich un pensament que'm persegueix fa dies. Deu vulga benehiro. No estiguis anguniós ni frissós, altra vegada te deman paciencia.

En Geroni Forteza partí per Valencia? Sabs ahont viu? Voldria saberho per si se encarregava de una copia retribuïda que s'hi ha de fer. No oblidau els *Eximplis*, supos. Abans de escriure a en Gelabert me convé saber si dech *acariciar* els pensaments, desigs y esperances de que tu pugues venir aviat.

Adeu, estimat, que vuy es dia de trafech. Saluda a ta familia donant una abraçada al capellá estimadíssim...

Copia y corretgeix aquests versos y si not sembla nols donis.

(*Concluirá*)